

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a chovu zvířat

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Možnosti využití interakce se psem v předškolních zařízeních
a na prvním stupni základních škol v ČR**

Bakalářská práce

Markéta Buřilová

Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty

Ing. et Ing. Michaela Součková

© 2021 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Možnosti využití interakce se psem v předškolních zařízeních a na prvním stupni základních škol v ČR" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 3.5.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. et Ing. Michaele Součkové za vedení mé bakalářské práce, za trpělivost a za poskytnutí fotek z archivu Animal Therapy. Dále bych chtěla poděkovat Lence Pokorné za fotky z návštěvních programů v mateřských školách. Na závěr patří poděkování i Ivaně Šemberové.

Možnosti využití interakce se psem v předškolních zařízeních a na prvním stupni základních škol v ČR

Souhrn

Přibližně před 12 000 lety započal proces domestikace, během něhož se pes stal domácím mazlíčkem a v mnoha domácnostech je vnímán jako člen rodiny. Během daného procesu zdomácnění bylo zjištěno, že přítomnost zvířete přináší lidem pocit klidu, přijetí a mnoho dalších benefitů. Toho se začalo využívat během intervencí za asistence zvířat. Do těchto intervencí může být zapojen i pes a jsou vhodné pro jedince všech věkových kategorií.

Tato bakalářská práce se zabývá způsoby využití interakce u dětí v mateřské škole a na prvním stupni základních škol v ČR. V daném věkovém období dochází k výraznému rozvoji dovedností a schopností dítěte. Na tomto rozvoji jedince se nezanedbatelně podílí i různé vnější vlivy. Proto je mateřská i základní škola vhodným místem pro začlenění interakce se psem. Zvířata mohou mít pozitivní vliv na děti, jelikož dokáží upoutat jejich pozornost. Zvláště pak psi vystupují jako motivační prvek a výrazně stimulují jedince k aktivnímu zapojení. Dále pak slouží jako katalyzátor pro komunikaci s ostatními. Děti vnímají psa jako svého kamaráda, který je nesoudí a jemuž se mohou svěřit. Toho lze využít například během terapeutického sezení nebo u čtení, kdy přítomnost psa má uklidňující vliv na jedince, což se odráží v plynulosti a hlasitosti jejich projevu.

Před zahájením programů zahrnujících psa je zapotřebí děti seznámit s bezpečným chováním k danému zvířeti. Děti si mnohdy myslí, že jejich chování ke zvířeti je vhodné, jelikož se jim samotným líbí. Tím pak mohou daného psa nevědomě vyprovokovat. Pes, jenž se cítí omezen, se snaží z dané situace vystoupit. To může vést k agresivnímu chování ze strany psa, jemuž lze předejít právě obeznámením dětí s tím, jak se k danému jedinci mohou chovat a co už je pro psa omezující. V ČR jsou hojně prováděny návštěvní programy, během nichž si děti tyto dovednosti osvojují.

Cílem této práce bylo představit způsoby využití interakce psa s dětmi. Velká pozornost byla věnována vysvětlení, jakou roli může pes zaujímat během dětského vývoje a proč by měly být tyto programy rozvíjeny a praktikovány s danou vybranou věkovou skupinou.

Klíčová slova: pes, AAI, děti, prevence, pokousání

Implementation of interactions with dog at kindergartens and elementary schools in Czechia

Summary

Around 12 000 years ago, the process of domestication started. During this period the dog has become a pet animal in many families. People also found out, that animals can make them feel calm, accepted, and bring other benefits. This knowledge is used in the animal-assisted intervention. A dog can also be involved in these interventions and they are suitable for individuals of all ages.

This thesis is about the implementation of interactions with dog at kindergartens and elementary schools in Czechia. Skills and abilities develop fast in this age, and external influences also contribute to the development. This is the reason why kindergartens and elementary schools are ideal for the implementation of interactions with dog. Animals can have a positive influence on children because they are able to catch their attention. Especially dogs can motivate children and significantly stimulate them to be active and to communicate more with others. Children have dog as their friend who doesn't judge them. They trust him. We can use this bond during a therapy session or for teaching reading, where the presence of a dog has a calming effect on the individual. That is reflected in increased fluency and volume of their speech.

Before every program with a dog, it is important to explain how to behave with them. It is very common that children do something they consider adequate with the animal because they like it themselves. However, this behavior could be provocative to the dog. The dog feeling endangered tries to step out of the situation. It can lead to an aggressive reaction. We can prevent these situations by teaching children how to behave with a dog. Visiting programs are the most commonly used in the Czech Republic for this purpose.

The purpose of the thesis was to introduce ways of how to utilize the interaction of dog with children. A lot of attention was given to the explanation of what role can the dog have during children's development and why the programs should be applied to a given age group.

Keywords: dog, AAI, children, prevention, bit

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce.....	2
3	Literární rešerše.....	3
3.1	Canisterapie.....	3
3.1.1	Historie interakce mezi člověkem a psem.....	3
3.1.2	Vymezení teoretických pojmů.....	5
3.1.3	Canisterapeutický tým.....	6
3.1.4	Asistenční pes - definice a dělení	6
3.1.5	Výběr	8
3.1.6	Výcvik a canisterapeutické zkoušky.....	9
3.1.7	Techniky v canisterapii	11
3.1.8	Zachování pohody zvířete	12
3.1.9	Omezení a možná rizika.....	14
3.2	Interakce mezi psem a člověkem	15
3.3	Interakce mezi psem a dětmi v předškolním zařízení	17
3.3.1	Návštěvní programy v MŠ	17
3.3.2	Programy zaměřené na bezpečí dětí i zvířete	20
3.3.3	Rozvoj motoriky a kognitivních dovedností	21
3.3.4	Cíle interakce mezi psem a dětmi v předškolním zařízení	23
3.4	Interakce mezi psem a dětmi na prvním stupni základní školy	23
3.4.1	Rozvoj sociální a emocionální schopnosti díky interakci se psy u žáků na prvním stupni ZŠ	25
3.4.2	Čtení za přítomnosti psa.....	26
3.4.3	Cíle interakce mezi psem a dětmi na prvním stupni ZŠ	27
4	Závěr	28
5	Literatura.....	29
6	Seznam použitých zkratek	39

1 Úvod

V dnešní době je pes vnímán jako společenské zvíře. Dříve tomu tak nebylo. Pes jako takový je domestikantem původních divokých plemen. Když lidé zjistili, že jim mohou být tato zvířata nápomocna, začali je využívat pro lov a pro hlídání obydlí. Postupem času se jejich vztah změnil. Lidé začali vnímat i další přínosy, jež jim přinášela společnost psa.

Zvířata, zvláště pak psi, hrají důležitou roli u dětí v období jejich vývoje. Přijímají je takové, jaké jsou, nehledě na jejich zdravotní stav či vzhled. Díky tomuto bezpečnému prostředí, které jim daný jedinec poskytuje, bývají uvolněnější a otevřenější. Je tomu tak i u dětí, jež mohou být ostýchavé. Pes je pro ně velikým motivačním prvkem, díky němuž mohou lépe zvládat stresové situace a jiné výzvy, do nichž by se samy nepouštěly.

Využití této interakce ať už během různých aktivit či terapií je vhodné pro jedince všech věkových kategorií. Tato bakalářská práce se však zaměřuje na děti v předškolním období a na prvním stupni základních škol právě pro výjimečnost vztahu mezi dítětem a psem. Dále se zaměřuje na možné benefity, které z tohoto kontaktu vyplývají.

Je ovšem zapotřebí dbát na určité zásady, jimiž by se děti měly řídit, pokud mají být v kontaktu se psem. Je tím myšleno, aby byly obeznámeny o tom, jak k takovému zvířeti přistupovat, co mu nemají dělat a případně jak se zachovat, pokud by daný jedinec vykazoval známky agresivního chování. Všechna tato opatření jsou potřebná pro zajištění bezpečného průběhu daného programu, v němž má pes ústřední roli.

2 Cíl práce

Cílem této práce bylo poukázat na možnost využití interakce se psem i v jiném sektoru než ve zdravotnictví či ve spolupráci s handicapovanými dětmi. Zejména pak v mateřských školách a na prvním stupni základních škol v ČR.

3 Literární rešerše

3.1 Canisterapie

3.1.1 Historie interakce mezi člověkem a psem

Asi před 12 000 lety započal proces domestikace. Tento proces významně transformoval vztah lidí k přírodě a ke zvířatům. Původní interakce mezi lidmi a zvířaty fungovala na bázi soužití (Montolio & Javier 2019). Od té doby lidé se psy udržují velmi blízký vztah (Yamamoto et al. 2015). První archeologické nálezy potvrzující vztah mezi lidmi a psy pocházejí právě z této doby. Místem uvedených nálezů se stalo Ain Mallaha (Galibert et al. 2011) v Izraeli, kde byly objeveny fosílie psa pohřbené společně s člověkem (Axelsson et al. 2013). Díky tomuto a mnoha dalším zjištěním, je tedy patrné, že pes, *Canis familiaris*, je jedním z prvních domestikantů, již se začali sblížovat s lidmi. Předkem tohoto druhu je *Canis lupus* neboli vlk obecný (Lescureux & Linnell 2014).

Ve starověku nabyl vztah člověka a psa na důležitosti. Jedním z center, kde byli psi uctíváni, se stalo město Hardai též známé jako Cynopolis neboli město psů. Psi zde byli využíváni k obětním účelům, ale i k léčebným praktikám. Lidé věřili, že olizování od psa dokáže uzdravit zraněné (Fine & Beck 2010). Po smrti pak byla tato domácí zvířata mumifikována svými majiteli, kteří si na vyjádření smutku z jejich ztráty oholili obočí, nanесли si bahno do vlasů a několik dní truchlili (Ikram 2005).

Ozdravným účinkům věřili i staří Řekové, kteří své psy k daným praktikám cvičili (Fine & Beck 2010). V období středověku našli psi uplatnění také jako lovci a strážci dobytka a majetku (Collin 2018). V 9. století v Gheelu nastává zvrát a dochází k prvnímu použití zvířat k léčbě osob s postižením (Morrison 2007).

Koncem 16. století John Locke zjistil, že malá zvířata napomáhají rozvoji empatie a sociálního chování u dětí (Fine & Beck 2010). Jednalo se převážně o veverky, psy a ptáky. Péče o ně tak v dětech budovala pocit odpovědnosti za ostatní (Serpell 2010).

Prvním zdokumentovaným místem, kde byla využita AAT, se stala nemocnice v York Retreat v Anglii, jež byla založena roku 1792 skupinou Quaker (Furst 2006). Byli zde umístěni pacienti s duševními chorobami (Montolio & Javier 2019). Tito pacienti se učili sebeovládat skrze kontakt s hospodářskými zvířaty (Furst 2006). V 19. století byla zařazena terapie s malými zvířaty, jako jsou psi, kočky, ryby a veverky do psychiatrické nemocnice Bethlem (Morrison 2007).

V průběhu první světové války byl zahájen systematický výcvik vodících psů. Počáteční myšlenka využití psů jako asistentů však vznikla už o něco dříve, kdy lidé se zrakovým či sluchovým postižením měli psa jako domácího mazlíčka a věděli, že jim může posloužit v případě potřeby jako pomocník. Z těchto poznatků je patrné, že impuls pro systematický výcvik byl spontánní (Yamamoto et al. 2015).

Jedním z předních zastánců terapie za asistence zvířete (AAT) se stal Sigmund Freud, a to na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století (Thakkar et al. 2020). Freud míval

v kanceláři během svých sezení společně s klienty i svou fenku chow chow jménem Jofi, díky níž si všiml zklidnění klientů v její přítomnosti. Ti pak lépe zvládali fázi odporu, po níž dochází k uvolnění bolestivého tématu.

Během druhé světové války byl využit yorkshire teriér Smoky pro zlepšení nálady raněného desátníka Williama Wynne, který se zotavoval v armádní nemocnici na Filipínách. Přítomnost Smokyho měla pozitivní vliv jak na desátníka, tak na ostatní raněné na tomto oddělení. Dr. Charlese May si toho všiml a tak začal využívat teriéra jako terapeutického psa na své klinice v Rochesteru v Minnesotě (Fine & Beck 2010).

První záznam o použití AAT ve Spojených státech byl uveden na počátku 40. let 20. století v sanatoriu Army Air Corps v Pawlingu v New Yorku, kde se zranění muži v rámci zotavování starali o hospodářská zvířata (Furst 2006).

Dalším psím průkopníkem AAT se stal v 60. letech 20. století pes Jingles, jehož majitelem byl dětský psychoterapeut Boris Levinson, jenž je považován za otce intervence za užití zvířat (AAI). Levinson pracoval převážně s dětmi a adolescenty. Během sezení s nimi si všiml, že pokud byl přítomen Jingles, tak děti reagovaly lépe a terapie se stávala produktivnější (Fine & Beck 2010). V roce 1962 vyšla jeho první publikace pod názvem The dog as the co-therapist, kde vnímá psa jako co-terapeuta (Morrison 2007).

Zvířata pomáhala lidem svou přítomností a to nejen v rámci terapií či podobných aktivit. Příkladem tohoto nepřímého působení jsou tzv. psi na klíně. Ti se stali populárními v Asii, kde působili jako „utěšitelé“. Na čínském královském dvoře se stal oblíbeným pekingský palácový psík (Walsh 2009) zkráceně zvaný pekignese. V letech 1914-1962 se v Británii změnil přístup k tomuto plemeni z „utěšitele“ na módního dámského psíka. Nejčastěji byl chován v ženských kruzích, kde silně působil jako suvenýr z dob koloniálních a též jako výraz vyšší třídy. Nicméně vzhled tohoto plemene byl silně ovlivněn člověkem (Cheang 2006).

V 70. letech 20. století byli prvně využiti pro výkon aktivit za asistence zvířat (AAA) útulkoví psi. S touto myšlenkou přišel Phil Arkow z Humane Society of the Pikes Peak Region, který vymyslel program Pet-Mobile. V rámci tohoto programu byla umístěna kočata a štěňata do domu s pečovatelskou službou. V 90. letech se však začaly objevovat články zpochybňující využívání útulkových zvířat pro již zmíněné programy. Důvody byly různé. Jedním z nich byl například fakt, že tyto aktivity odvádějí pozornost od hlavních cílů útulku. Mezi hlavní cíle se řadí adopce zvířete a prevence týrání zvířat. Dalším zpochybňujícím faktorem je nevědomí o minulosti zvířete, jeho chování a zdravotní historii (Hatch 2007).

V kontextu spolupráce se zvířaty je také třeba zmínit rostoucí množství případů špatného zacházení. Z těchto důvodů se na konci 19. století v Anglii rozmohly organizace zabývající se touto problematikou. Také byly vydány první zákony na ochranu zvířat. Jedna z organizací, jež si může připsat zásluhy o vznik těchto zákonů, je například Americká společnost pro prevenci týrání zvířat (ASPCA). Mezi další organizace zabývající se vzděláváním, adopčními programy a obhajobou zvířat skrze legislativu, patří Progressive Animal Welfare Society (PAWS) a American Humane Association (Walsh 2009).

3.1.2 Vymezení teoretických pojmů

Pojem canisterapie zavedla roku 1993 Jiřina Lacinová, která se tak stala průkopnicí v tomto oboru (Holozerová & Dvořáčková 2013). Tento výraz je běžně užívaný v ČR. Je potřeba zmínit, že terminologie v porovnání s jinými zeměmi se různí a je nejednotná (Kalinová 2006).

Canisterapie je jednou z forem zoorehabilitace, jinak také animoterapie, kdy je využito pozitivního působení psa na člověka (Betlachová et al. 2015). Bývá zařazena do léčby jako doplňková terapie (Morrison 2007) a rozvíjí například hrubou motoriku pacienta pomocí povzbuzujících cvičení, jako je péče o psa, házení míčku nebo chůze s asistencí psa (Velde et al. 2005). Dále rozvíjí psychosociální dovednosti. Kromě nemocnic může být praktikována i během vzdělávání žáků (Betlachová et al. 2015).

Intervence za pomoci zvířat (Animal Assisted Intervention) neboli AAI je pojem zahrnující jak terapie za účasti zvířete, jinak také AAT (Animal Assisted Therapy), tak aktivity za využití zvířat (Animal Assisted Activities), zkráceně AAA (O'Haire et al. 2014). Nejběžnějšími zvířaty pro AAI jsou využíváni psi. Avšak vhodnými kandidáty mohou být také kočky, koně, lamy, prasata, morčata, kozy, potkani, králíci a dokonce idelfíni (Hatch 2007; Morrison 2007; Fine & Beck 2010). Aby intervence byla úspěšná, je zapotřebí dodržovat určitá opatření, jež zajišťují bezpečí jak zvířete, tak ostatních zúčastněných (Morrison 2007).

AAA je definována jako činnost prováděná se zvířaty za účelem motivace, vzdělávání a rekreace. Při těchto aktivitách nejsou vytyčeny specifické cíle léčby (O'Haire et al. 2014). Poskytují však terapeutické, motivační a vzdělávací výhody zlepšující kvalitu života (Morrison 2007). AAA je prováděna jak proškoleným odborníkem, tak dobrovolníkem (O'Haire et al. 2014). Tato zvířata pak mohou navštěvovat dospělí i děti se zrakovým, sluchovým, mentálním, psychickým či fyzickým postižením (Hatch 2007). Mimo zdravotnických zařízení dále mohou navštěvovat pečovatelské domy, nápravná zařízení, školy (Morrison 2007) a knihovny. K výkonu AAA se primárně používají psi pro jejich předvídatelnost, pečlivou povahu a pro dobrou trénovatelnost (Reynolds & Rabschutz 2011).

Druh terapie, v níž je zvíře nedílnou součástí, se nazývá AAT (O'Haire et al. 2014). Na rozdíl od AAA zde funguje zvíře jako nástroj k dosažení konkrétních cílů (Morrison 2007). Montolio a Javier (2019) uvádějí, že vnímat AAT jako samostatnou terapii je chybné. Jedná se o alternativní léčbu, jež je užitá jako doplňující k psychoterapeutické a farmakologické intervenci.

Programy jsou předem plánované a jejich cílem je zlepšit fyzické, sociální, emocionální a kognitivní lidské fungování. Přítomnost psa dále motivuje pacienta ke sdílení svých problémů, podporuje ho v kreativě, sebeúctě, empatii a pomáhá jedincům se lépe koncentrovat (Montolio & Javier 2019). Příkladem AAT může být kartáčování psa u pacientů s mozkovou příhodou za účelem zlepšení motoriky (Hatch 2007).

Vývoj programů je vždy vyhodnocován a dokumentován. Jednotlivá sezení probíhají formou skupinové terapie či individuálně. (Montolio & Javier 2019). AAT je prováděna pouze

proškoleným odborníkem. Může jím být zdravotní sestra, lékař, fyzioterapeut, sociální pracovník či licencovaný poradce (Morrison 2007).

Rozvíjejícím se oborem v oblasti AAT je terapie za pomoci zvířete v poradenství (AATC) umožňující spolupráci profesionálních poradců s asistenčním psem. Pojmem profesionální poradce rozumíme odborník na duševní zdraví (poradci, psychologové, kliničtí a sociální pracovníci). Stejně jako u terapie je v poradenství stěžejní mít jasně definované cíle léčby (Stewart et al. 2016).

Dalším odvětvím, v němž lze canisterapii uplatnit, je vzdělávání za využití zvířete (Animal Assisted Education) též AAE. Tento typ intervence je přesně naplánovaný a strukturovaný. Účelem AAE je zaměřit se na akademické a prosociální cíle a na kognitivní fungování. Tyto cíle jsou měřitelné a je nutné vést jejich dokumentaci. AAE je prováděna pouze řádně kvalifikovanou osobou. Může jí být učitel, speciální pedagog či servisní pracovník. Ke kvalifikaci je také zapotřebí mít znalosti o zvířeti, které mohou v rámci výuky využít (Kim et al. 2015).

Spolupráci se zvířaty lze také využít v rámci krizové intervence (Animal Assisted Crisis Response) dále jen AACR. Jedná se o metodu krizové intervence za pomoci zvířete. Certifikovaný pes zde pomáhá lidem, kteří jsou v krizi či zažili katastrofu. Tým AACR je připravený na chaotické a nepředvídatelné situace. V rámci školení se učí, jak zvládat stres, jak komunikovat s lidmi ve vypjaté situaci, a že je důležité zajistit bezpečí jak lidem, kteří to potřebují, tak i sobě a svému psovi (Eaton-Stull & Flynn 2015).

Jako problematické se v souvislosti s rozdělením jednotlivých pojmů jeví přesná terminologie. V důsledku nepřesné terminologie pak není jasné, o jaký typ AAI se jedná. Velmi často tak dochází k záměně pojmů (Friesen 2010).

3.1.3 Canisterapeutický tým

Hlavními členy canisterapeutického teamu jsou canisterapeut, proškolený jedinec (Betlachová et al. 2015), a pes, jehož také můžeme nazvat co-terapeutem (Hergovich et al. 2002). Dalším členem toho týmu je sociální pracovník, pedagog a zdravotník (Betlachová et al. 2015).

V zájmu každého psodova, terapeuta, dobrovolníka by měla být péče o welfare a humánní zacházení s terapeutickým psem (Hatch 2007). Psodov by dále měl svému psovi rozumět. Je tím myšleno, aby znal jeho fyzické a psychologické potřeby (Yamamoto et al. 2015). Velmi důležitý je i správný výběr psa, tedy zohlednění charakteru, a zda je dobře trénovatelný. Proto pokud si někdo zvolí pro tuto práci svého vlastního psa, měl by zvážit, zda je pro výkon opravdu vhodný (Yamamoto et al. 2015). Psodov má právo zrušit setkání, pokud vyhodnotí, že pes není v dobré náladě (Hatch 2007).

3.1.4 Asistenční pes - definice a dělení

Asistenční pes je obecný termín pro vodící, servisní, signální a asistenční psi speciálně vyškolené pro výkon tří a více úkolů zmírňující následky zdravotního postižení jedince

(Assistance Dogs International 2014). V posledních letech je kladen důraz i na prostředí spjaté se vzděláváním. Přítomnost zvířete zde zvyšuje pozornost a motivaci dětí během činností jako je například čtení (Fine & Beck 2010).

Vodící pes

Tito psi pomáhají lidem se zrakovým postižením cestovat bezpečně a nezávisle (Assistance Dogs International 2014). Je zapotřebí, aby ovládali velké množství povelů pro snazší vedení nevidomého. Proto jsou na ně kladeny větší nároky než na jiné typy asistenčních psů. Důležitou vlastností je také selektivní poslušnost. Jde o to, aby byl pes schopný vyhodnotit situaci a při případném nebezpečí povel neuposlechnout (Whitmarsh 2005).

Signální pes

Signální psi pomáhají jedincům neslyšícím či nedoslýchavým. Rozeznávají až 7 druhů různých zvuků, mezi něž můžeme zařadit požární hlásič, telefon či časovač v kuchyni (Audrestch et al. 2015). Jsou trénováni k fyzickému kontaktu se svým majitelem a k vedení ke zdroji zvuku. Pro odlišení od běžných psů jsou označeni vodítkem nebo vestou. (Assistance Dogs International 2014).

Servisní pes

Jinak také pes služební je pojem označující profesionálně vycvičeného psa, který pomáhá jedincům s jiným než sluchovým a zrakovým postižením (Assistance Dogs International 2014). Do této skupiny tedy můžeme zařadit psy, již jsou nápomocni lidem s poruchami autistického spektra, dokáží vycítit blížící se záchvat, připomínají svým majitelům pravidelné užívání léků.

Další podstatnou skupinou jsou asistenční psi sloužící jako praktická podpora pro lidi s tělesným postižením (Audrestch et al. 2015). Poskytují svým majitelům větší mobilitu, zvládají otevírání dveří, rozsvícení a přinesení spadlého předmětu (Rintala et al. 2008).

V neposlední řadě sem můžeme zařadit i psy terapeutické, jejichž výcvik není specificky zaměřen (Parenti et al. 2013) Mohou tak poskytovat služby i lidem bez postižení. Tyto pomocníky můžeme často spatřit v nemocnicích nebo zdravotnických zařízeních, kde působí jako rozptýlení pro pacienty a dostávají je tak do vnitřní pohody. Dále je také můžeme potkat na základních školách. Zde působí jako motivační prvek během čtení (Krawczyk 2016).

Je třeba zmínit, že takto specializovaní psi procházejí rozsáhlým výcvikem, aby mohli pomáhat těm, kteří to potřebují a dle zákona nejsou považováni za domácí mazlíčky (Walsh 2009). Pojem mazlíček totiž vystihuje zvíře chované pro potěšení a společnost. Vědci proto raději preferují pojem společenské zvíře. Je zde kladen větší důraz na vzájemný vztah a pouto s jejich majitelem (Grandin & Johnson 2009).

3.1.5 Výběr

Výběr psa lze rozdělit do dvou skupin. Tyto skupiny se liší pozicí, z níž psovod vychází. Do první skupiny bychom zařadili majitele psů, jež chtějí podstoupit výcvik se svým mazlíčkem a udělat z něj tak psa canisterapeutického. Ve druhé skupině jsou psovodi, kteří již mají povědomí o tom, co tato činnost obnáší a psa tak vybírají se záměrem se canisterapii věnovat (Müller 2014). To, jaký pes je vhodný, nám určuje typ služby, jenž s ním budeme chtít vykonávat. Uvedeme-li to na příkladu, tak pokud bychom vybírali psa vodícího, je lepší, aby byl velký, pozorný, dobře trénovatelný a vytrvalý (Weiss 2002). Velikost tedy není přímo určujícím kritériem pro asistenčního psa jako takového.

Z analýzy dat registrovaných asistenčních psů na území Ameriky za rok 1999–2012 vyplývá, že pro canisterapii jsou nejčastěji voleni jedinci ve věkové katedorii 1–4 roky (Yamamoto et al. 2015). Mezi plemena vhodná pro tyto aktivity řadíme labradora, zlatého retrívra, kavalíra, pudla, border kolie, belgické ovčáky a křížence (Gácsi et al. 2013).

Z důvodů vysokých nákladů vynaložených na chov a výcvik, byla rozvinuta myšlenka zařazení útulkových psů do výběru. Tímto řešením by mohlo dojít k snížení nákladů a rozšíření škály psů trénovatelných a vhodných pro servisní práce (Weiss 2002).

Hatch (2007) uvádí, že během výběru psa v útulku je potřeba sledovat převážně chování. Může však nastat situace, kdy zvíře jeví se na místě jako klidné, má pak jiné chování v domácím prostředí a naopak. Pes dále může mít strach z různých předmětů (výtah, invalidní vozík či francouzské hole). Je třeba to brát na vědomí a daného jedince nejprve vycvičit, seznámit ho s různými předměty, které by mohly vyvolat nežádoucí reakci a případně tento strach odbourat.

Aby mohli být zařazení jako služební psi či jako mazlíčci, podstupují testy chování. Tyto testy určí, zda jsou vhodní pro chov a nejsou nebezpeční. Například při testování míry socializace lze daného psa štípnout do ucha pro detekci nadměrného množství agresivity či podrobení. Dále je testována manipulace, pes může být povel na záda nebo být provokován (Diederich & Giffroy 2006). Tyto testy jsou všeobecně užívány pro zjišťování vhodnosti psů a skládají se z několika položek, během nichž pozorujeme reakci psů na danou situaci.

Položky testované při předpovídání vhodnosti chování psa:

- Kontrolovaná chůze
- Aport
- Štípnutí do ucha či v oblasti třísel
- Citlivost na dotek
- Reakce na cizí osobu
- Reakce na deštník, který je před psem rozevřen
- Citlivost na zvuky
- Pohled do očí
- Reakce na neznámý objekt

- Kontakt s jiným psem stejného plemene i pohlaví
- Držení v určité poloze
- Úroveň aktivity
- Skákání na člověka
- Míra agrese

Podřízení, strach a agresivita jsou zásadní složkou při rozhodování, zda je pes vhodný pro danou činnost. Jednotlivé reakce se poté hodnotí slovy uspěl či selhal (Müller 2014).

Správný výběr psa je velmi důležitý, protože ne všichni psi mají temperamen či výcvik vhodný pro AAA/AAT (Hatch 2007). Pokud je vybrán jedinec nevhodný pro canisterapii, zvyšuje se tím riziko projevu nežádoucího chování a ohrožení bezpečí lidí, s nimiž bude přicházet do kontaktu (Yamamoto et al. 2015).

3.1.6 Výcvik a canisterapeutické zkoušky

Canisterapie je založena na vrozených povahových rysech, výchově a socializaci psa. Proto spolu vhodný výběr ale i správný výcvik úzce souvisí (Müller 2014). Jedním z povahových rysů je temperament neboli intenzita reakce na podněty vycházející z prostředí, jinak chápaný jako stupeň živosti (Diederich & Giffroy 2006). Socializační a výchovnou složku pak může výrazně ovlivnit majitel, jež svou výchovou působí na schopnosti psa a to kladně nebo záporně (Betlachová et al. 2015). Pes by měl být socializovaný s člověkem. Je třeba, aby byl zvyklý na kontakt se seniory, kteří chodí s holemi, na maminku s kočárkem nebo na osobu na vozíku, s níž se bude setkávat během canisterapie (Müller 2014). Pro socializaci na prostředí je vhodné, aby jej majitel vzal na co nejrůznější místa. Pes si tak zvykne na různé typy prostředí (DeYoung et al. 2020). Také je potřeba, aby dané zvíře poslouchalo na povely. Tato dovednost usnadní spolupráci mezi psem a jeho psovodem (Hatch 2007). Nedostatečný výcvik a péle pak vedou k tomu, že se u daného psa začne projevovat nežádoucí chování (Bennett & Rohlf 2007).

Pro to, aby pes mohl pracovat s lidmi, je vhodné, aby složil canisterapeutické zkoušky ověřující jeho předpoklady pro výkon dané činnosti (Kalinová 2006). Před zahájením této zkoušky je zapotřebí, aby podstoupil veterinární prohlídku kvůli posouzení zdravotního stavu. Psovod poté předkládá doklad potvrzující pravidelné očkování. Další podmínkou je minimální věk psovoda 18 let. V praktické části jsou nastaveny modelové situace testující specifické schopnosti psa, jež bude potřebovat během práce. Psovod skládá písemný test teoretických dovedností. Při úspěšném složení všech částí získává canisterapeutický team osvědčení. Platnost certifikace je omezena z toho důvodu, že se povahové rysy psa mohou změnit, a tak je potřeba pravidelného přezkoušení (Müller 2014).

Yamamoto et al. (2015) proto zmiňují, že některé země mají stanovené předpisy pro zajištění kvality daných psů. Tento systém by mohl zaručit bezpečné odvedení práce a vhodnost psů pro výkon dané činnosti. Jako „uznaní asistenční psi“ jsou vnímáni jedinci

s certifikací udělenou organizací, jež je přijata Mezinárodní federací vodících psů (International Guide Dog Federation, zkráceně IGDF), nebo která splňuje kritéria členství v Mezinárodní organizaci asistenčních psů (Assistance Dogs International) zkráceně ADI (Yamamoto et al. 2015).

V České Republice tomu prozatím tak není a kritéria pro výcvik psů jsou různá (viz Tabulka 1). Podstata zkoušek však zůstává stejná. Cílem je zjistit, zda je daný pes vhodný pro práci s lidmi, zda je poslušný, ovladatelný a zda je zvyklý na hluk a různé nepředvídatelné situace. Důležitý je ovšem i přístup psovoda, a to jak ke svému psovi, tak k lidem (Pomocné tlapky o.p.s. 2020). Jedině majitel může ovlivnit vlastnosti psa a to pozitivně nebo negativně (Betlachová et al. 2015). Na konci zkoušky získají psovod se psem hodnocení, zda prospěl, prospěl s výhradou nebo neprospěl. Pokud daný tým (psovod a pes) nezíská dostatečný počet bodů nebo nesplní kteroukoliv položku, získá ohodnocení neprospěl (ANITERA o.p.s. 2009).

Tabulka 1: Souhrn zkušebních řádů pro canisterapeutické zkoušky u organizací Pomocné tlapky o.p.s. (2020), ANITERA o.p.s. (2009) a Animal Therapy (2021).

Název cviku	Pomocné tlapky o.p.s	ANITERA o.p.s.	Animal therapy
Kontakt s cizími lidmi	✓	✓	✓
Manipulace s omezeným pohybem	✓	viz polohování	–
Reakce psa na hlazení a česání	✓	✓	–
Kontakt s psovodem	✓	✓	–
Celková prohlídka	✓	✓	✓
Reakce na hluk a rušivé podněty	✓	–	✓
Reakce na invalidní vozík a osobu s berlemi	✓	✓	✓
Podávání pamlsků a potravy psovi	✓	✓	✓
Vzrušivost psa	✓	✓	–
Povaha	po celou dobu zkoušky		
Chování psa vůči ležící osobě	–	✓	✓
Ovladatelnost na vodítku	✓	✓	✓
Přivolání psa i za ztížených podmínek	✓	✓	✓
Chování psa mezi hrajícími si dětmi	–	–	✓
Ponechání psa s cizími lidmi	–	✓	✓
Odložení s rušivými vlivy	–	✓	–
Kontakt s cizími psy	–	✓	–
Polohování	–	✓	–

Jednotlivé organizace se také neshodují v minimálním věku psa pro připuštění ke zkoušce. Pomocné Tlapky o.p.s. (2020) a ANITERA o.p.s. (2009) se shodují v minimálním věku 15 měsíců. Ovšem Animal therapy (2021) určuje věkovou hranici podle kohoutkové výšky psa, dále jen KV (viz Tabulka 2).

Tabulka 3: Kritéria pro připuštění ke zkoušce podle velikosti psa dle Animal therapy (2021).

Malý pes: cca do 35 cm KV	12 měsíců
Střední pes: cca do 60 cm KV	15 měsíců
Velký pes: nad 60 cm KV	18 měsíců

Dne 8. června 2020 byl podán návrh zákona o některých právech osob se zdravotním postižením využívající doprovodu psa se speciálním výcvikem. Daný zákon by přesně definoval status asistenčního psa a vyžadoval by, aby každý pes byl vycvičen osobou, jež je členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové subjekty ADI nebo IGDF. Tento zákon je stále předmětem jednání v Poslanecké sněmovně. Dle návrhu by měl zákon nabýt účinnosti dne 1. července 2021 (Poslanecká sněmovna 2020).

3.1.7 Techniky v canisterapii

Jednou ze základních užívaných technik canisterapie je polohování. S myšlenkou polohování přišel již v 50. letech 20. století osteopat Dr. Lawrence Hugh Jones (Betlachová et al. 2015), jenž své postřehy sepsal v publikaci pod názvem Spontánní uvolňování polohováním (Spontaneous Release by Positioning). Jones na tuto metodu přišel díky svému pacientovi s bederní lézí, kterého se pokusil nastavit do určité polohy. Setrvání v této poloze pak zmírnilo bolest a zlepšilo volnou pohyblivost o dvě třetiny. Tato praktika je také výhodná v tom, že není třeba vynaložit veliké úsilí pro nastavení pacienta do určité polohy (Jones 1964). Pro usnadnění práce a zvýšení komfortu dále slouží polohovací polštáře. Ty se pokládají například pod nohy pacienta. Právě díky nim vznikla myšlenka využití asistenčního psa namísto této pomůcky. Klient totiž během terapie může vnímat psa jako takového, sleduje jeho tlukot srdce a jeho dech. Tím dochází k relaxaci a postupnému zklidnění (Hašová 2013). Pes také působí na klienta svým tělem, jehož teplota je o stupeň vyšší než teplota člověka, a napomáhá tak uvolnění svalů. Proto je vhodné využít polohování třeba u pacientu s bolestivými spazmy, u nichž jsou výsledky práce nejvýraznější. Dalšími stimuly jsou pak srst a studený čenich, jež jsou na dotyk zajímavé převážně pro nevidomé (Betlachová et al. 2015). Polohování může praktikovat pouze fyzioterapeut se získaným vzděláním pro manipulaci s pacienty. Pokud je ovšem daná metoda využita pro relaxaci fyzicky zdravých jedinců a pro jejich zklidnění, přítomnost odborníka potřeba není, jelikož se klient usadí sám a pes je k němu přiložen. Během tohoto kontaktu dochází ke zklidnění, kterého tak lze docílit u dětí z dětských domovů a osob léčících se ze závislosti. V menší míře pak u agresivních jedinců (Hašová 2013).

V rámci psychoterapie bývá užívána například metodou vyprávění. Skrze příběh si klient zhmotňuje své problémy a situace, s nimiž se mu obtížně vyrovnává. U dětí může terapeut zvolit jako hlavní postavu psa přítomného v místnosti. Vyprávění tak obsahuje odloučení od majitele i pocit beznaděje. Jedinec tím získává pocit, že na svůj problém není sám. Další formou v psychoterapii je procházka s terapeutickým psem. Příroda totiž poskytuje více stimulů působících na klienta. Jedním ze stimulů je okolní ruch, kterého se dá využít při terapii s dětmi trpícími separačním mutismem za účelem zvýšení hlasitosti jejich mluvy. Během procházky probíhají různé interakce i s náhodnými kolemjdoucími. Ti většinou pozdraví nebo reagují na psa a jedinec je tak donucen odpovědět. Vedení psa dále dodává pocit jistoty a hrdoosti a to převážně u dětí (VanFleet et al. 2015).

3.1.8 Zachování pohody zvířete

Psi jsou dle sociologů schopni cítit a projevat emoce (Hatch 2007). Díky těmto vlastnostem mohou lidem poskytovat emoční podporu. To je ovšem energeticky velmi náročné a v důsledku toho (Reynolds & Rabschutz 2011) vyvstávají obavy, zda u psa nedochází k narušení psychické pohody (strach, nepohodlí a stres)(Hatch 2007).

Pohodu zvířete, jinak také welfare, popisuje Kellnerová (2013) jako stav, kdy dochází k naplnění jak základních podmínek nezbytných pro život, tak k poskytnutí ochrany před špatným zacházením.

K určení dobrých životních podmínek zvířete bývají sledovány fyziologické a behaviorální parametry (Glenk 2017). Houpt et al. (2007) však upozorňují, že absence bolesti či klinické zdraví ještě nevyovídá o tom, zda má dané zvíře tyto podmínky zajištěny. K tomu slouží převážně zhodnocení volného pohybu zvířete a zajištění toho, aby nebylo vystavováno nadměrnému stresu. Společně s dalšími body tvoří koncepci 5 svobod, které zahrnují:

- svoboda projevu přirozeného chování
- svoboda od strachu, úzkosti a stresu
- svoboda od nepohodlí
- svoboda od hladu, žízně a podvýživy
- svoboda od bolesti, zranění a onemocnění

Cílem této koncepce není nastínit ideální podmínky či parametry, po jejichž splnění má zvíře zaručené dobré životní podmínky. Spíše se jedná o rámec sloužící k určení silnějších a slabších stránek chovu (Mellor 2016).

Pro hodnocení dobrých životních podmínek (Glenk 2017) a míry stresu lze využít různých fyziologických a behaviorálních ukazatelů (Mariti et al. 2012). Z hlediska fyziologických ukazatelů bývá nejčastěji sledována hladina kortizolu. Kortizol zde vystupuje jako biomarker fyziologického vzrušení (Glenk 2017), který se odebírá ze slin (Cobb et al. 2006). V průběhu interakce zvířete s člověkem dochází k uklidnění a hladina kortizolu klesá (Glenk 2017). Ovšem Zenithson et al. (2014) upozorňují, že intervence může vyvolat i pozitivní vzrušení,

během něhož dochází ke zvýšení naměřených hodnot a tím pádem nemusí být tento ukazatel přesný. Na druhou stranu Starling et al. (2013) uvádějí, že oba tyto účinky interakce následně posilňují požadované chování a výkon psa.

Jedním ze zásadních behaviorálních ukazatelů je chování (Mariti et al. 2012) a držení těla, které je běžně používanou metodou pro popis pohody zvířete a pro analýzu vztahu člověk - zvíře. Ukazateli stresu mohou být tzv. uklidňující signály. Toto chování však bývá zaměňováno s chováním sloužícím pro mezidruhovou komunikaci. Příkladem takových signálů je zívání, vrtění ocasem, lapání po dechu (Glenk 2017) nebo také zvedání tlapek, což je projevem strachu a zmatku (Schilder & Borg 2004).

K psychickému i fyzickému strádání může docházet během AAI v situaci, kdy je pes omezován a nemá možnost utéct. Tento stav nastává například v situacích, je-li po psovi vyžadována interakce, jež se nám zdá jako příjemná pro obě strany (Hatch 2007). Existují však případy, kdy právě naopak interakce typu objímání, mazlení se s hlavou psa a vyžadování očního kontaktu je danému jedinci nepříjemná. Toto nepohodlí dále může vést ke konfliktní situaci (Schalamon et al. 2006), z níž se pes snaží vystoupit (Mariti et al. 2012). U terapeutického psa ovšem k takovým interakcím dochází běžně a je tedy po daném jedinci vyžadováno, aby v těchto případech zůstal klidným (Hatch 2007). Avšak na některých jedincích je velmi obtížné zvýšenou míru vzrušení vypořádat. Z toho důvodu je zapotřebí, aby psovod pozoroval svého psa zvláště během práce v polohách, jež se mohou zdát pro zvíře omezující.

Neznámé prostředí je také stresujícím faktorem vyvolávajícím u psa jistou míru vzrušení. Je tedy vhodné umožnit psovi, aby si daný prostor prošel a zvykl si na něj (Glenk et al. 2014). Psi, kteří dané prostředí znají, pak nejsou tak roztržití a bývají více poslušní (Glenk 2017). Marinelli et al. (2009) jako další faktor související se stresem uvádějí věk. Bylo vypořádkováno, že stresové chování psa se častěji objevuje v přítomnosti dětí ve věku do 12 let. Dále pokud je program příliš dlouhý (Glenk 2017) nebo se programu účastní neadekvátní počet lidí, dochází k pracovnímu přetížení psa (Marinelli et al. 2009), což je pro daného jedince také stresující (Yamamoto et al. 2015). Dle Glenka (2017) by vzhledem k těmto faktorům měla být sledována převážně míra únavy. Aby k tomuto stavu nedocházelo, je nutné dopřát zvířeti dostatečný prostor pro odpočinek. Optimální délka terapie pak činí 30 minut (Betlachová et al. 2005).

Ze studie Linda et al. (2017) vyplývá, že u více stresovaných psů dochází ke zhoršení sociální interakce. Na udržení pohody psa se tímto podílí i majitel. Ten by měl být schopen rozpoznat signály vypovídající o vyšším stresu (Glenk 2017). Psovod tak může na podkladě zhodnocení aktuálního stavu danou terapii zrušit (Hatch 2007; Reynold & Rabschutz 2011). Pro zajištění pohody je pak přínosné zajistit volný přístup k vodě (Mariti et al. 2012), aby nedocházelo k možné dehydrataci (Glenk 2017).

V ideálním případě terapie prospívá zvířeti i zúčastněným osobám (Hatch 2007). To znamená, že jsou uspokojeny potřeby a zájmy psa. Díky tomu pak dochází k jednoduššímu naplnění zájmů všech zúčastněných, a proto nemusí být řešena otázka, zda je zvíře využíváno a zda nemá canisterapie negativní vliv na jeho welfare.

Stanovení univerzální standardizace pokynů pro udržení welfare zvířete je obtížné. AAI programy jsou totiž různorodé a to komplikuje sestavení podmínek vztahujících se na všechna zvířata, jež jsou zapojena do AAI. Pro lepší orientaci v této problematice byly v roce 2013 sepsány rozšiřující pokyny, jejichž cílem bylo zlepšit welfare a snížit pracovní zátěže zvířat. Tyto pokyny uveřejnila Mezinárodní asociace pro interakci mezi člověkem a zvířetem známá také pod zkratkou IAHAIO (Glenk 2017). ADI proto pracuje na projektu, který by měl být dokončen v roce 2023. Cílem tohoto projektu je sepsat evropské normy zahrnující všechny aspekty dobrých životních podmínek a výcviku asistenčních psů (Assistance Dogs International 2014).

3.1.9 Omezení a možná rizika

Před začátkem AAI mohou vyvstat různé kontraindikace komplikující bezpečný průběh. Takovým omezením může být ze strany klienta „nezájem“ o setkání nebo strach ze zvířete (Morrison 2007), který je u některých jedinců prohlouben ve fóbii (King et al. 2005), v tomto případě kynofobii (Kalinová 2006). Chur-Hansen et al. (2014) však zmiňují, že strach u dospělých lidí je poměrně běžný. Dále uvádějí, že jistá míra strachu byla naměřena u téměř poloviny jedinců účastnících se dané interakce. Údaje o strachu u dětí však prozatím nebyly dostatečně evidovány. Je tedy vhodné se nejprve s klientem domluvit, zda i přes možné obavy má o kontakt se psem zájem (Morrison 2007). Pokud jsou interakce prováděny s dětmi, je potřeba i písemného souhlasu od rodičů (Chur-Hansen et al. 2014). Jestliže klienti nesouhlasí s kontaktem se zvířetem, je vhodné canisterapii zrušit.

Někteří klienti mohou být vůči zvířatům alergičtí (Hatch 2007). U dětí bývá tato obava ze strany rodičů velmi obvyklá. Pro snížení rizika přenosu pachu zvířete je proto vhodné, aby daný pes byl očkovaný a mytý. Dále pak, aby si jak děti, tak psovod myli ruce před a po kontaktu se zvířetem. Pro minimalizaci možných alergií může být program uskutečněn venku (Friesen 2010). I přesto jsou alergie omezeními nevhodnými pro průběh AAI (Hatch 2007). K odložení AAI může dojít v důsledku vzniklé kontraindikace ze strany psa. Setkání je možno odložit z důvodu línání. U fen pak také z důvodu gravidity (Kalinová 2006).

V souvislosti s interakcemi člověk - pes vyvstávají obavy, zda během kontaktu se zvířetem nedochází k přenosu zoonóz (Morrison 2007), jež zde vystupují jako potenciální rizikový faktor (Ernst 2014). Zoonózy jsou onemocnění přenosná ze zvířete na člověka (Morrison 2007) a dělí se na mikrobiální, virová, plísňová a parazitická. Mezi mikrobiální zoonózy se řadí například salmonelóza, jež je nebezpečná právě u dětí. K přenosu ze psa na člověka dojít může, avšak není to příliš časté. Ze studie Ernsta (2014) bylo potvrzeno, že mnohem častěji dochází k nákaze z potravin. Typickým virovým onemocněním je vzteklna. Pro člověka je smrtelná (Svobodová 2008), avšak ČR je od roku 2004 zařazena mezi státy vztekliny prosté. I přesto je u psů starších 3 měsíců očkování proti vzteklině povinné (SVS 2016). Nejběžnější však bývají parazitická onemocnění, která jsou zvláště nebezpečná u jedinců s oslabenou imunitou. Mezi vnější parazity patří blecha, klíště obecné, dravčík

a zákožka. Vnitřními parazity mohou být škrkavka psí, měchožil zhoubný, giardie nebo toxoplazmóza (Svobodová 2008).

Jedním z možných rizik během interakce se zvířaty může být i pokousání. Takovému chování je třeba předcházet, protože během kousnutí dochází k přenosu různých onemocnění, zvláště pak k přenosu vztekliny. Je tedy zapotřebí, aby psovod sledoval chování svého psa a při vyzorování neobvyklého chování program ukončil (Foreman et al. 2017).

Před kontaktem dětí se zvířetem je tedy vhodné je nejprve seznámit s pravidly osobní hygieny a se zásadami bezpečného zacházení (Kellnerová 2013).

3.2 Interakce mezi psem a člověkem

Psi jsou z vědeckého hlediska zajímaví pro své sociální a komunikační dovednosti. Tyto dovednosti jsou u nich vyvinuty podobným způsobem jako například u šimpanzů a lidoopů, kteří nám jsou fylogeneticky blíže (Hare & Tomasello 2005). Postupem času se psi stávají jedním z nejběžnějších domácích druhů na naší planetě (Gompper 2014) a v mnoha rodinách zauímají výsadní postavení a jsou vnímáni jako členové rodiny (Bennett & Rohlf 2007).

Z přibývajících studií vyplývá, že interakce se zvířetem má na člověka pozitivní vliv. Díky schopnosti cítit emoce (Hatch 2007) jsou pro člověka domácí mazlíčci, zvláště psi, zdrojem jisté sociální (Serpell 2010), emocionální a fyzické podpory (Friesen 2010). V návaznosti na toto tvrzení proběhl výzkum sledující vitalitu pacientů se srdečním onemocněním. Bylo zjištěno, že ti jedinci, již vlastní domácího mazlíčka, dosahují vyššího věku (Serpell 2010). Geisler (2004) uvádí, že majitelé zvířat bývají odolnější vůči depresivním stavům a stresovým situacím a lépe zvládají činnosti všedního dne.

Podle Hatche (2007) je pes vnímán jako „zprostředkovatel“ lidské interakce, jelikož v jeho přítomnosti dochází k většímu kontaktu s ostatními lidmi. To má pozitivní vliv na pocit osamělosti, jež přímo souvisí se ztrátou sociálního kontaktu, který je tímto nahrazen díky přítomnosti psa (Brelsford et al. 2017). Interakce se zvířetem má také pozitivní vliv na snížení úzkosti (Glenk 2017) a stresu. Z fyziologického hlediska je to patrné ze zvýšené produkce oxytocinu a naopak snížení hladiny kortizolu (Brelsford et al. 2017) a krevního tlaku (Hatch 2007). Je však zapotřebí provést více studií, jež by se zaměřily konkrétně na dětský stres.

V souvislosti s výzkumy stresu u dětí se osvědčilo, že přítomnost psa (Esposito et al. 2011) má přímý vliv na jejich pohodu (Friesen 2010). Děti mají v psovi důvěru (Brelsford et al. 2017) a tím se v jeho přítomnosti cítí více v bezpečí (Macauley 2006). Toho lze využít například při návštěvě lékaře nebo během čtení nahlas, což bývá pro děti stresující (Friesen 2010).

Interakce mezi psem a dítětem

Zvíře jako takové má pro dítě zvláštní význam. Svou tolerancí (Müller 2014) a nekritickou povahou je dětmi vnímán jako neutrální prostředník například ve školním prostředí, jež jim dodává emocionální podporu tím, že během různých programů se stává i aktivním členem.

Je ovšem nestranný (Friesen 2010) a dětmi je přijímán jako kamarád, který vnímá jedince takového jaký je nehledě na jeho zdravotní stav či vzhled (Collins et al. 2006).

Během interakce dochází k získávání různých postojů, jež se děti učí právě od zvířat. Bylo dokázáno, že pouhá přítomnost zvířete pozitivně ovlivňuje postoje dětí k sobě samým (Granados & Agís 2011). Müller (2014) dodává, že pozorováním živého zvířete nebo obrázků se zvířaty také dochází ke snížení stresu u daného jedince (Espósito et al. 2011). Podle Serpella (2010) se lze naučit pocitu odpovědnosti za druhé právě prostřednictvím péče o malá zvířata. Tento způsob budování vztahu k přírodě pak ovlivňuje formování osobnosti (Müller 2014) a vývoj dítěte (Endenburg & Lith 2011). Během hlazení psa pak dochází ke stimulaci taktilních vjemů (Müller 2014) a skrze házení míče, péči o zvíře a společné procházky lze docílit zlepšení hrubé motoriky (Velde et al. 2005; Hatch 2007). Přítomnost psa také upoutává dětskou pozornost. Tím dochází ke zvýšení motivace (Montolio & Javier 2019) a k lepší spolupráci například při vykonávání určitého úkolu.

V současné literatuře se čím dál tím častěji objevují podklady pro zapojení psa do oblasti vzdělávání (Brelsford et al. 2017). Friesen (2010) uvádí, že terapeutický pes může ovlivnit vztah mezi učitelem a dítětem nebo také mezi vrstevníky ve třídě navzájem. Brelsford et al. (2017) dále doplňují, že lze terapeutického psa zapojit například do výuky dovedností každodenního života, kreativního psaní nebo také do společného čtení. Účast psa tak v programu může motivovat děti, jež se běžně ostýchají a do takovýchto aktivit se nezapojují. Při hodnocení těchto intervencí je však problematické, že dochází k nepřesnému zápisu průběhu programů, náplň výuky bývá různorodá a terminologie užitá pro popis je nejednotná.

Přítomnost psa dále snižuje agresivitu u hyperaktivních dětí a naopak u plachých dětí podporuje jejich sociální dovednosti (Tissen et al. 2007). Jelikož zvířata obecně vzbuzují zvědavost u dětí, lze skrze tento zájem podpořit jejich kognitivní dovednosti.

Navzdory všem pozitivům vyplývajících z interakce se zvířaty, je potřeba brát v úvahu, že některé děti mají se zvířaty negativní zkušenosti a kontakt by pro ně mohl být spíše traumatizující (Espósito et al. 2011). Tento vztah lze do jisté míry ovlivnit již v raném dětství prostřednictvím rodičů (Tedeschi et al. 2005). Při plánování AAI je také třeba zvážit emoční připravenost daného jedince, aby se setkání nestalo stresujícím i pro psa (Espósito et al. 2011). Dále je pak důležité neopomínat adekvátní délku návštěvy. Například přítomnost psa po celý den ve škole by se tak mohla stát rušivou pro děti a také vyčerpávající pro psa (Friesen 2010).

Jako možnou alternativou interakce se živým zvířetem se stává populárnější využití robota, který vypadá jako pes. V příkladové studii byl vyvinut robot AIBO, na němž bylo zkoumáno, zda by mohl dostatečně nahradit kontakt se živým zvířetem. Pozitivní vliv robotického psa byl vyzorován například u dětí s poruchami autistického spektra a v prostředí, kde by interakce s živým psem nebyla možná (Melson et al. 2009) či v zemích jako je Japonsko, kde by byly životní potřeby psa výrazně zanedbávány (Banks et al. 2008). Na druhou stranu Melson et al. (2009) uvádějí obavy z toho, aby u dětí nedocházelo k „poruše přirozeného deficitu“. Je tím myšleno omezení možnosti být součástí světa přírody.

3.3 Interakce mezi psem a dětmi v předškolním zařízení

Děti vyrůstají v dynamickém a poměrně složitém prostředí, jehož vlivy působí na jejich vývoj (Esposito et al. 2011), během něhož dochází k formování osobnosti a osvojování si určitých postojů a dovedností. Zajištění vhodných podmínek vede ke správnému vývoji jedince. Je tím myšleno, že může přijímat stimuly z okolí, jež mu ukazují, jak komunikovat s ostatními nebo jak zvládat stres. Některé děti však vyrůstají ve špatných sociálních podmínkách (závislost na návykových látkách v rodině, chudoba, atd.), čímž je rozvoj jejich osobnosti bržděn. Jedním z vnějších faktorů podílejících se na vývoji jedince je hned po rodině škola. Tím se stává primárním prostředím, v němž lze vývoj dítěte ovlivnit (Greenberg 2010).

S touto teorií pracuje například Bronfenbrennerův bioekologický model (Merçon-Vargas 2020). Tento model člení vnější faktory působící na jedince do čtyř kategorií: mikrosystém (domov, škola), mezosystém (vztah mezi školou a rodinou), exosystém (sociální prostředí, s nímž jedinec není v kontaktu přímo, ale může ho ovlivnit jako například zaměstnání rodičů), a makrosystém (širší sociální kontext podílející se na utváření jedince).

Model vychází z předpokladu, že mezi jedincem a prostředím dochází k neustálé interakci. Z tohoto faktu vyplývá, že případné nepřiměřené chování dětí je pouhým výsledkem souhry vnitřních i vnějších činitelů. Posílení mikrosystému by tak mohlo pozitivně působit na chování jedince (Rudasill et al. 2010).

Zkoumání interakce mezi člověkem a zvířetem (Human-Animal Interactions, zkráceně HAI) v uvedeném modelu je důležité. Z výzkumů, již propojují interakci se zvířetem s tímto modelem, vyplývá, že domácí mazlíčci vystupují jako katalyzátor sociálního zapojení. Teorie vývoje dítěte tak získávají jasnou aplikovatelnost pro výzkum HAI (Esposito et al. 2011).

3.3.1 Návštěvní programy v MŠ

Jak již bylo zmíněno, kontakt se zvířetem má pozitivní vliv na vývoj dítěte (Nimer & Lundahl 2007). Navíc učení dětí kladnému vztahu k přírodě se jeví jako velmi důležitá součást vzdělávání a to v předškolním věku, jelikož chování získané v dětství ovlivňuje následný vývoj jedince. Prostřednictvím canisterapie lze cílit na rozvoj následujících schopností:

- Rozumové schopnosti - zapojení se do aktivity, soustředěnost na danou činnost, komunikace s ostatními
- Pohybové schopnosti - rozvoj motoriky, zvýšení motivace k pohybu
- Samostatnost a zodpovědnost
- Empatie a snížení ostýchavosti

To, jakým způsobem lze zapojit zvířata do programu s předškolními dětmi, je velmi variabilní (Součková 2021). Canisterapie tak může probíhat i formou návštěvního programu, kdy canisterapeutický tým dochází do daného zařízení. Zpravidla to bývá jednorázová či krátkodobá akce. Tato forma canisterapie je nejrozšířenější v ČR (Betlachová et al. 2015)

a hojně bývá využívána v mateřských školách. Sestavení programu je velmi variabilní. Je tedy vhodné jej představit na konkrétních příkladech mateřských škol, v nichž canisterapie proběhla či probíhá opakovaně.

Mateřská škola Kaplická zprostředkovala jednorázovou akci s terapeutickým psem jménem Argi. Během programu byly děti nejprve se zvířetem seznámeny. Argi je černý labrador vzbuzující svou velikostí a barvou u některých dětí strach. V takovém případě je dobré nejprve ukázat, co takový pes umí a co jeho terapeutická práce obnáší, aby došlo k rozptýlení obav. Během programu se děti dozvěděly, jak se chovat k cizím psům, co dělat v případě setkání s agresivním zvířetem. Dále byly obeznámeny o tom, že pořídit si zvíře vyžaduje zodpovědnost. Na konci bylo dětem ukázáno, jaké povely má pes naučené. Do této ukázky se mohly zapojit i děti (Petrová 2010).

Mateřská škola MONTE se řídí podle Montessori pedagogiky, kde se vzdělávání dělí do pěti oblastí. Jednou z nich je oblast „praktický život“, v níž se děti učí starat se o sebe a okolí i skrze kontakt se zvířaty. Během canisterapie s fenkou labradora Tessie, která je certifikovaným canisterapeutickým psem, se děti dozvěděly, jak dokáže dotek psa pomáhat. Dále byly aktivně zapojeny do ukázky rehabilitační techniky polohování. Tessie si také lehla na prázdný plakát, aby ji děti mohly obkreslit a následně vybarvit (MŠ MONTE 2017).

V **mateřské škole Nezdenice** bylo setkání zaměřeno převážně na informování dětí o psech a jejich chování v obecné rovině. Děti si poté mohly psa pohladit, přelézt ho, podlézt, lehnout si na něj a podat mu piškot (ZŠ a MŠ Nezdenice 2018).

V **mateřské škole Sudice** se uskutečnilo setkání se dvěma canisterapeutickými psy. Náplní programu bylo seznámení se se psem a veškerou péčí, jež je spjata s jeho chovem. Dále proběhlo představení toho, jak může pes pomáhat lidem a jak probíhá jeho výcvik od štěněte až po dospělého jedince. Ke konci programu byla předvedena i ukázka základní poslušnosti (Malchárková 2019).

Do **Školičky Domeček** dochází pravidelně 1–2x měsíčně border colie jménem Artuš. Součástí programu je seznámení se s „psí řečí“ a dovednostmi psa. Děti hrají hry typu „Zlatá brána odemčená“, do nichž je zapojen i Artuš. Cílem těchto setkání je vybudování vyrovnaného vztahu mezi dětmi a zvířetem (Školička Domeček 2014)

V **mateřské škole Želechovice nad Dřevnicí** proběhla canisterapie za přítomnosti dvou psů. Děti se učily dávat pamlsky a jak se správně chovat při napadení psem (MŠ Želechovice 2020).

Mateřskou školu Nikolčice navštívili dva canisterapeutičtí psi. Dětem byli psi představeni, zkusily si s nimi povel „dej pac!“ , podlezení, přezení a sestavení překážkové dráhy. Děti seděly kolem velké deky, na které si pak jedno po druhém mohly vyzkoušet metodu polohování s přítomnými psy (ZŠ a MŠ Nikolčice 2015).

Do **mateřské školy Děrné** přišli rovnou tři canisterapeutičtí psi. Jejich majitelka cvičí převážně vodící psy, psy vhodné pro polohování a psy, kteří pomáhají lidem na vozíku. Program byl tedy zaměřen převážně na kompetence těchto psů. V závěru došlo také na hlazení a ukázku polohování s dobrovolníky z řad dětí (MŠ Fulnek 2020).

V **mateřské škole Volyně** proběhlo setkání se dvěma canisterapeutickými psy plemene australský ovčák (MŠ Volyně 2018).

V **mateřské škole Osvobození** se také uskutečnil program seznamující děti s canisterapeutickým psem (Brabcová 2019).

Mateřskou školu Břeclav navštívili čtyři canisterapeutičtí psi plemene zlatý retrívr, kavalír king charles a labrador. Děti si zkusily psy učesat, zapnout jim obojek a proběhnout s nimi látkovým tunelem (MŠ Břeclav 2019).

K dětem v **mateřské škole Kometka** zavítali dva canisterapeutičtí psi v doprovodu jejich majitelek. Proběhlo seznámení se psy a s jejich posláním. Děti se dále naučily správnému chování ke zvířatům a na závěr si společně zahráli různé hry. Vzhledem k nadšení ze strany učitelek i dětí bude program opakován (MŠ Kometka 2021).

Mateřská škola Malý svět připravila setkání s vodícím psem. Děti zjistily, pro koho je takový pes vycvičený a na závěr si mohly vyzkoušet metodu polohování a olizování (MŠ Plzeň 2019).

V **mateřské škole v Jemnici** proběhla hodina se dvěma canisterapeutickými psy plemene pudl a čivava. Děti si kromě povídání o chovu psů zkusily nasazení obojku, pomocí čichu hledaly konkrétní potravinu a na závěr si zasoutěžily i se psy (MŠ v Jemnici 2021).

Do **mateřské školy Bechlín** přišel canisterapeutický pes společně se svým psovodem, aby dětem ukázali, jak probíhá výcvik psa a jak se má správně zacházet s takovým zvířetem. Při ukázce toho, co vše je možné psa naučit, došlo i na proskakování obručí (ZŠ a MŠ Bechlín 2019).

Tyto programy mohou být zprostředkovány různými společnostmi či neziskovými organizacemi. Jednou z organizací je Nadační fond CANISTERAPIE. Ta se mimo jiné zabývá i akcemi pro veřejnost, které probíhají v mateřských školách (viz Obrázek 1 a 2), základních školách a na různých akcích (Mezi ploty a další)(Holmanová & Hanáková 2018).

Obrázek 2: Canisterapie v MŠ – autor Lenka Pokorná

Obrázek 3: Canisterapie v MŠ – autor Lenka Pokorná

Obrázek 4: Canisterapie v MŠ Donovalská – autor Ing. et Ing. Michaela Součková

3.3.2 Programy zaměřené na bezpečí dětí i zvířete

Začlenění tématu o domácích mazlíčcích bývá v raném dětství dětí poměrně běžné. Co ovšem bývá přehlíženo, je obeznámení o bezpečnosti (Jalongo 2008). Ačkoli interakce se zvířaty přináší mnoho výhod a radosti, ne všechna setkání jsou pozitivní. Z případů, kdy došlo k pokousání, vyplývá, že je zapotřebí věnovat se vzdělávání o bezpečné interakci se zvířaty, zejména se psy (Szecsi et al. 2010).

Psí pokousání je častým jevem u malých dětí (Friesen 2010). Podle Schalamona et al. (2006) jsou nejrizikovější skupinou děti do deseti let. Je tomu tak převážně kvůli jejich malému vzrůstu. Útok tak bývá směřován na oblast obličeje a krk, zatímco u dospělých jedinců dochází k pokousání horních a dolních končetin.

Dospělí lidé si jsou tohoto rizika vědomi ve spojitosti s nebezpečnými hlídacími psy. Už si ale neuvědomují, že k více jak 50% psích útoků dochází v domácím prostředí a jeho okolí (Jalongo 2008). Bergman (2006) k tomu dodává, že poslušní psi kousají pouze, pokud cítí bolest, strach či ohrožení.

Dalším problémem je to, že se dětské chování stává provokativním neúmyslně (Jalongo 2008). I když Lang a Klassen (2005) uvádějí studii, ve které naopak tvrdí, že většina kousnutí je nevyprovokována. Mezi chování podněcující agresivitu psa patří házení předmětů, strkání do psa, sednutí si na psa, útěk, křik, pláč (Wilson et al. 2002), tahání za ocas a uši. U předškoláků také dochází ke šlápnutí na tlapu či neúměrně silnému objetí.

Lze tomu předejít sestavením vhodného programu přiměřeného věku, kdy se děti naučí orientovat se v potřebách a chování psa. Dále se naučí, jak se chovat, pokud se setkají se psem,

kterého se bojí. To vše jsou dovednosti, jež by děti měly znát před přivedením psa do školního kontextu (Friesen 2010). I krátké intervence jsou užitečným prostředkem, jak informovat děti a předcházet tak riziku nesprávného chování ke zvířeti (Wilson et al. 2003). Jalongo (2008) dále uvádí praktické příklady, jak lze přítomnosti psa během programu využít. Jako praktické se jeví dětem vytvořit představu, jak by se takové chování líbilo jim samotným. Pedagog či jiný vedoucí programu se tak může zeptat: „ Jak se vám líbí, když na vás někdo křičí?“ nebo „ Líbí se vám, když vás někdo tahá za vlasy?“. Psům se toto chování také nelíbí. Děti pak mohou přijít k psovi, nejprve se zeptat a následně jej pohladit na bocích ve směru srsti. Nejprve lze nacvičit postup na loutce. Pro převedení do praxe je pak vhodné pozvat certifikovaného terapeutického psa, s nímž si bezpečné chování mohou nacvičit. Děti se se psem chtějí přátelit, čehož je vhodným indikátorem pro uskutečnění daného programu.

Pro sestavení takovýchto programů lze čerpat z různých zdrojů (Jalongo 2008). Schwebel et al. (2016) se zaměřili na sestavení webové stránky, jejíž cílem je vést děti formou interaktivních her, testů a výukových videí ke správnému chování k psovi. Během kontrolní studie však vyšlo jako limitující nesprávné užívání webové stránky. Další možnou aplikací je The Blue Dog, jež představuje simulace různých situací, v nichž má uživatel zvolit, jak se zachovat. Ovšem i u tohoto programu bylo zjištěno, že ač děti zvládají zvolit správné chování v aplikaci, při setkání s reálným psem si na něj nevzpomněly (Schwebel et al. 2011). Zdrojem informací mohou být také odborné články, výuková videa nebo například dětská kniha Tails are not for Pulling. Lze také využít již sestavené programy od organizací jako je American Kennel Club. Tato organizace sestavila dětskou knihu s omalovánkami a výukovým textem pro malé děti (Jalongo 2008). V USA byl Americkou Humánní Asociací sestaven program KIDS, který proběhl v mateřské škole. Cílem programu bylo podat komplexní informace o bezpečnosti kolem psů. Byly využity metody hraní rolí, osvojení si dovedností skrze čtení příběhu o psovi, kreslení obrázků a zpívání písniček s tematikou psa. Byla zapojena i technika „strom“ a „skála“ (Szecsi et al. 2010), pomocí níž se děti učí stát strnule nebo se svinout při kontaktu s agresivním psem (Jalongo 2008). Na závěr byly děti ohodnoceny. KIDS program byl vyhodnocen jako úspěšná možnost, jak naučit děti laskavosti a úcty ke zvířatům a k lidem (Szecsi et al. 2010).

Jalongo (2006) uvádí, že začlenění prevence proti pokousání do vzdělávacích osnov vede děti k získání empatie, respektu, soucitu s druhými a laskavosti. Pokud se naučí být milé ke zvířatům a chovat se k nim s respektem, je pravděpodobnější, že se k lidem budou chovat také s úctou.

3.3.3 Rozvoj motoriky a kognitivních dovedností

Pohyb jako takový je důležitým prvkem pro lidi všech věkových kategorií (Gee et al. 2009). Trost et al. (2008) uvádějí, že v kontextu s dětmi je pohyb zásadní pro jejich celkový vývoj. Bylo zjištěno, že motorika má přímý vliv na jazykové schopnosti jedince. Tím, jak se děti pohybují, získávají nové podněty, jimiž rozvíjí svou jazykovou kapacitu. Podle Storka a Sanderse (2008) lze skrze fyzickou aktivitu pozitivně ovlivnit kognitivní a sociální rozvoj.

Gee et al. (2009) upřesňují, že tato provázanost mezi kognitivní a motorickou složkou klesá s přibývajícím věkem. Největší souhra těchto dvou složek byla vyzorována u dětí v předškolním věku. Ve třetí třídě základní školy byla souhra mezi kognitivním a motorickým učením slabší.

V posledních letech je všeobecně kladen větší důraz na fyzickou aktivitu, jelikož pohyb hraje zásadní roli v prevenci onemocnění jako je cukrovka, kardiovaskulární onemocnění, obezita (Dietz 2004) a různé typy psychosociálních poruch (Gee et al. 2017). Esposito et al. (2011) uvádějí výzkum, v němž bylo zjištěno, že pouhé vlastnictví domácího zvířete může mít pozitivní vliv na dětskou obezitu. Na druhou stranu existují i rodiny, jejichž členové jsou obézní i přesto, že domácího mazlíčka mají. Prokázání dlouhodobějšího efektu psa na zdraví dětí by v tomto ohledu mělo být prozkoumáno detailněji.

Dle Hatche (2007) lze skrze interakci se zvířetem rozvíjet motoriku a koordinaci jedince. Tato interakce mezi psem a dítětem totiž téměř vždy vyvolává fyzickou aktivitu (Gee et al. 2009). Na toto téma proběhly různé studie, které se zaměřily na plnění úkolů testující motorické dovednosti dítěte a na to, jak může být tento proces ovlivněn přítomností psa (Friesen 2010). Například Gee et al. (2007) zkoumal vliv přítomnosti terapeutického psa na přesné vykonání úkolu dítětem. Věkové rozmezí této skupiny bylo 4–6 let. Mezi prováděné cviky bylo zařazeno házení, skok do dálky, rovnováha na kladině a další. Bylo zjištěno zrychlení při plnění jednotlivých úkonů, pokud byl cvik nejprve předveden psem nebo pokud byl prováděn psem a dítětem současně.

V navazující studii byly zapojeny dvě nové proměnné a to plyšový pes a interakce s člověkem. Před zahájením byly děti s terapeutickými psy seznámeni (Brelsford et al. 2017). To z toho důvodu, aby nedošlo k efektu novosti. Z výsledku vyplývá, že přesné dodržení pokynů probíhalo v přítomnosti živého psa či člověka. U plyšového psa tomu bylo obdobně. K výraznému zlepšení dodržení provedení daného úkonu došlo nejvíce v té situaci, kdy předvádějícím byl živý pes (Gee et al. 2009). Pes je v tomto případě vnímán, jako motivující prvek. Z obou provedených studií vyplývá, že intervence se zvířaty má pozitivní vliv na motorické dovednosti u dětí.

V návaznosti na tyto studie vyvstala myšlenka, zda by mohla přítomnost psa ovlivnit i výkon dětí při plnění kognitivních úkolů, konkrétně poznávání objektů (Brelsford et al. 2017). Podle Allena (2003) má přítomnost psa uklidňující účinek. Dítě je tak během činnosti uvolněné a lépe se soustředí. Navíc Wohlfarth et al. (2013) zmiňují, že zvířata mají vliv na vnitřní motivaci jedince, v jejímž důsledku dochází k měřitelnému zvýšení výkonávání daného úkolu. Dimitijević (2009) uvádí, že prostřednictvím interakce se psem také může docházet ke zlepšení krátkodobé paměti.

Paměťové úkoly sestavili například Gee et al. (2010). Průběh byl takový, že byl dětem nejprve předkládán určitý předmět, který měl být následně identifikován v prostoru mezi dalšími rušivými prvky. Pro zvýšení obtížnosti při určování byly vybrány objekty, jež si byly navzájem podobné (Brelsford et al. 2017). Během výzkumu vyvstala obava, zda by nemohl být pes vnímán spíše jako rušivý při řešení náročnějších úkolů. Výsledky však ukázaly, že díky

přítomnosti psa děti určují dané objekty přesněji. Dále bylo potvrzeno, že přítomnost živého psa přinesla lepší výsledky, než u psa plyšového a člověka.

Bylo zjištěno, že ty děti, jež plnily úkoly za přítomnosti psa, nepotřebovaly tolik instruktáže k provedení daného úkonu. Tyto poznatky dále naznačují, že přítomnost živého psa by mohla mít vliv na kognitivní schopnosti dítěte (Gee et al. 2012).

3.3.4 Cíle interakce mezi psem a dětmi v předškolním zařízení

- Rozvoj rozumových schopností (motivace k aktivní účasti, soustředěnost na daný úkon, rozšíření slovní zásoby, komunikace s ostatními, přesné provedení činnosti dle zadání).
- Rozvoj pohybových schopností (rozvoj hrubé a jemné motoriky, zvýšená motivace k pohybu díky aktivní účasti psa).
- Samostatnost a zodpovědnost (trénink hygienických návyků).
- Empatie a pečovatelské schopnosti (větší kontakt s přírodou, zodpovědnost za druhé, zmírnění ostýchavosti, získání respektu).
- Osvojení si bezpečného chování vůči psům.

3.4 Interakce mezi psem a dětmi na prvním stupni základní školy

Přítomnost zvířete a s ní spojené benefity se začala využívat i na školách (Tissen et al. 2017). Spontánní nadšení psa funguje jako stimul pro rozvoj sociálního chování (Prothmann et al. 2006). Dále pak motivuje děti k většímu zapojení se do programu a k lepší interakci s učiteli (Esteves & Stokes 2008). Gee et al. (2017) uvádějí, že interakce se zvířetem může mít nepřímý vliv i na učení.

Pedagogové začali zapojovat zvířata do výuky právě proto (Gee et al. 2017), aby zaujali dětskou pozornost a výklad se tak stal zajímavějším (Gee et al. 2011). Dále lze prostřednictvím interakce se psem pozitivně ovlivnit vývoj určitých schopností a dovedností dítěte. Může jim být rozvoj empatie a převzetí odpovědnosti.

Ve vyspělých zemích je integrace zvířat poměrně běžná. Je tomu tak například v Americe (Gee et al. 2017), kde byla vybudována škola Green Chimneys. Jedná se o internátní školu praktikující inovativní programy v AAT s dětmi. Jejich cílem je obnovit u dětí kontakt s přírodou prostřednictvím zvířat. Tím jim dodávají pocit péče o druhé, radost a pocit úspěchu (Friesen 2010).

Návštěvní programy

V ČR bývá hojně využíváno canisterapie formou návštěvních programů. Stejně tak jako v MŠ se jedná o interakci se psem a jeho psovodem (Betlachová et al. 2015). Skrze canisterapii lze cílit na rozvoj dovedností, které se dají rozčlenit do následujících oblastí:

- Rozumové schopnosti – probuzení zájmu o danou činnost, rozvoj slovní zásoby, zlepšení soustředěnosti.
- Pohybové schopnosti – trénink relaxace, posilnění pohybových dovedností
- Samostatnost a zodpovědnost.
- Péče o druhé, začlenění do kolektivu a zmírnění ostýchavosti.

Tyto programy se jeví jako nejvhodnější u dětí do věku 12 let. Je to z toho důvodu, že intenzita propojenosti mezi zvířetem a jedincem je největší předškolních dětí a na prvním stupni ZŠ (Součková 2021). V následujícím přehledu jsou uvedeny některé základní školy napříč ČR, jež na prvním stupni využívají interakci se psem v rámci výuky (viz Obrázek 3 a 4).

Základní školu Petrin navštívil záchranářský pes Tessie. Program byl zaměřen na seznámení dětí s tím, v jakých situacích takový pes pomáhá. Do některých aktivit byly zapojeny i samotné děti, což bylo vnímáno pozitivně (Michnová 2020).

Na **Základní škole Cheb** proběhla canisterapeutická ukázka ve školní družině. Do ukázky byli zapojeni čtyři canisterapeutičtí psi. Cílem programu bylo obeznámit děti o tom, co to vlastně canisterapie je a kde všude může být využita (Uhlík 2019).

Další školou, kde proběhla canisterapie formou návštěvního programu byla **Základní Škola Třebíč**, kde se děti dozvěděly o pojmu canisterapie a také o původu psa jako takového (Hercová 2019).

Do **Základní školy Osová Bítýška** přišli dva canisterapeutičtí psi Česťa a Jenny. Během tohoto setkání byly děti seznámeny s péčí o zvíře a bezpečnosti v souvislosti se zvířaty (ZŠ a MŠ Osová Bítýška 2019).

Na **ZŠ a MŠ Písečná** se uskutečnila návštěva canisterapeutických psů během projektového dne, který byl na toto téma zaměřen. Zúčastnění byly jak děti ze ZŠ, tak z MŠ. Veškeré aktivity byly prováděny za účasti těchto psů. Na závěr byly děti poučeny o chování psa a o možném nebezpečí při setkání s agresivním psem (ZŠ a MŠ Písečná 2020).

Do **Základní školy Pozlovice** přišel canisterapeutický pes Ariska. Její majitelka dětem vysvětlila, jak správně mají psa hladit, co vše je třeba během péče o něj. Na závěr došlo k malé ukázce triků a povelů prováděných psem. (ZŠ Pozlovice 2016).

V **Základní škole Milín** proběhl program se třemi psy. Nejprve byla dětem představena canisterapie jako taková. Dále se dozvěděly, jak psa hladit, nebo také jak se o něj starat. Ke konci programu si během ukázky mohli všichni dobrovolníci vyzkoušet polohování se psem (Havránková 2020).

Obrázek 5: Ukázka canisterapie na ZŠ – foto archiv Kateřina Preusslerová (spolek Animal Therapy)

Obrázek 6: Ukázka canisterapie na ZŠ – foto archiv Kateřina Preusslerová (spolek Animal Therapy)

3.4.1 Rozvoj sociální a emocionální schopnosti díky interakci se psy u žáků na prvním stupni ZŠ

U dětí se mohou objevit různé nedostatky v chování, k jejichž redukci může dojít za pomoci nácviku jednotlivých vzorců chování. Pro trénink sebekontroly a změnu dosavadního chování je zapotřebí se zaměřit na vnitřní procesy. Trénování empatie pak jedince vede k tomu, aby byl schopen vcítit se do pozice druhého a pochopit jeho situaci. Nácvik řešení různých sociálních problémů přispívá k vytvoření nových vzorců a možnost vidět důsledky našeho dosavadního chování. To vše působí na zlepšení sociálně-emocionálních schopností. Dané dovednosti lze podpořit formou vzdělávacích programů (Tissen et al. 2007). Vyjma těchto programů lze posilnit uvedené kompetence skrze pozitivní vliv zvířete, které je dětmi vnímáno jako jejich kamarád a rodinný příslušník (McNicholas & Collis 2001). Dle Boyera (2013) tak dochází k tréninku prosociálních postojů potřebných při spolupráci s ostatními. Pokud se dítěti například nelíbí, jak se zvíře chová, může zakřičet ne. Toto jednání však odpovídá běžné interakci s lidmi. Namísto této naučené reakce je jedinec veden k alternativnímu způsobu nenásilné komunikace. Dále pak Boyer (2013) uvádí, že terapie hrou je obzvláště vhodná k tomu, aby pomohla dětem naučit se komunikovat, řešit problémy a měnit negativní chování na pozitivní.

Sociální dopad zvířete pozoroval Wedl a Kotrschal (2009) na skupině předškolních dětí. Z výsledků bylo patrné, že sociální kompetence byly posilněny i u jedinců s nižším sebevědomím. Boyer (2013) dále uvádí, že k uklidnění dětí v kontaktu se zvířaty dochází díky

jejich chlupaté a měkké srsti působící jako tzv. uklidňující struktura. Z další studie vyplývá, že přítomnost psa měla pozitivní vliv na snížení agrese a zvýšení sociálního a empatického chování u dětí (Tissen et al. 2007). Kotrschal a Ortbauer (2003) uvádějí studii, ve které byl zapojen terapeutický pes do výuky po dobu 3 měsíců. Na konci studie bylo vypořádáno zvýšení empatie u dětí účastnících se této výuky. Beetz (2013) dále zmiňuje, že týdenní docházení se psem do školy mělo pozitivní vliv na dodržování školní docházky a na vztah k učení.

Přítomnost psa může dodávat dětem pocit klidu ve stresových situacích (Prothman et al. 2006). Právě díky pocitu menší úzkosti jsou daní jedinci otevřenější při plnění úkolů, v nichž by měli spolupracovat se svými vrstevníky a dospělými. Během jedné studie bylo dokázáno, že interakce se psem může snížit verbální a emoční úzkost (Friesen 2010).

Etves a Stokes (2008) uvádějí, že jednou z výhod vazby mezi psem a dítětem je také působení na behaviorální kontrolu. U malých dětí tak prostřednictvím této interakce dochází ke zlepšení verbálního i neverbálního chování vůči psovi i učiteli.

Dobrý vztah s dospělými je podle Lynche et al. (2004) důležitý. Kvalitní vztah mezi učitelem a žáky má pozitivní vliv na děti (Baker 2006) a to zejména na jejich prospěch (Rudasill et al. 2010) a postupnou adaptaci na školní prostředí (Lynch et al. 2004; Rudasill et al. 2010). Pes jako asistent ve třídě tak plní roli zprostředkovatele pro komunikaci s ostatními (Tissen et al. 2007; Dimitiević 2009). Tissen et al. (2007) uvádí, že skrze neverbální komunikaci se psem k učení se porozumění druhým a k lepšímu a srozumitelnějšímu formulování.

Esteves a Stokes (2008) proto naznačují, že začlenění psa do třídy pozitivně ovlivňuje sociální interakce mezi žáky navzájem a také mezi žáky a jejich učitelem. Dimitrijević (2009) dodává, že z pedagogického hlediska dochází ke zlepšení slovní zásoby a interakce.

3.4.2 Čtení za přítomnosti psa

V souvislosti s problematikou verbálního projevu došlo k začlenění psa i do programů, které cílí na zlepšení čtenářských dovedností dětí. Jedná se však o novější praxi (Lenihan et al. 2016). Dovednost číst je velmi důležitá pro úspěšnost ve škole a následné vzdělávání, vyhledově také pro kariéru. Neschopnost číst značně omezuje jedince. Je tedy zapotřebí, aby škola pomohla žákům naučit je číst (Gee et al. 2017) a to již v jejich začátcích.

Během čtení je zapotřebí patřičné motivace, jež je tímto způsobem zajištěna přítomností psa (Lenihan et al. 2016). Dimitrijević (2009) uvádí, že mluvení v přítomnosti zvířete posilňuje sebejistotu mluvícího a dává mu to podporu při jeho projevu. Projev se tak stává jistějším. Navíc prostřednictvím čtení dochází ke zlepšování gramotnosti jedince.

V návaznosti na tuto problematiku byla provedena studie s dětmi, které byly shledány jako slabší čtenáři. Výsledky této studie ukazují na zvýšení rychlosti a přesnosti čtení daného textu právě za přítomnosti živého psa (Brelsford et al. 2017). Kirnan et al. (2015) uvádějí studii zaměřující se na děti na prvním stupni ZŠ. U menších dětí probíhalo čtení po skupinkách, kdežto ve speciálních třídách probíhalo čtení jednotlivců. Aktivity byly zaměřeny na psaní příběhů s motivy psa, tvorba obrazů a hraní slovní kopané. Ve srovnání s kontrolní skupinou

byly zaznamenány výrazné rozdíly u nejmladších dětí. Brelsford et al. (2017) dále uvádějí studii, jejíž cílem bylo zjistit účinek terapeutického psa na čtení dětí nahlas. Výsledky naznačují, že během čtení za přítomnosti psa může dojít ke zlepšení plynulosti a rychlosti během čtení.

Těchto programů je hojně užíváno v Německu, Austrálii, Japonsku a v USA (Gee et al. 2017). V ČR se čtení s asistenčním psem uskutečnilo například v Nížkovicích. Tento program proběhl formou představení canisterapie a toho, co canisterapeutický pes dokáže. Druhá část probíhala v knihovně, kde se děti postupně střídaly ve čtení příběhu psovi, jenž byl součástí programu. V závěru došlo k hlazení psa a odměnění pamlskem (Mudrlová 2017). Další ukázkou toho, jak pomáhá přítomnost psa během čtení, proběhla v městské knihovně Slavoj. Tato akce probíhala za přítomnosti dvou zlatých retrívrů Baryčky a Ladyanky. Čtení psům si mohl přijít zkusit kdokoliv, jelikož byl program vytvořen pro širokou veřejnost (Sekyrková 2020).

3.4.3 Cíle interakce mezi psem a dětmi na prvním stupni ZŠ

- Rozvoj rozumových schopností (zozšíření slovní zásoby, získání zájmu o danou aktivitu, zlepšení soustředěnosti, zlepšení komunikačních a vyjadřovacích schopností, spolupráce s ostatními, posílení čtenářských dovedností).
- Rozvoj pohybových schopností (trénink relaxace, posílení pohybových dovedností).
- Rozvoj samostatnosti a zodpovědnosti.
- Rozvoj citových schopností (péče o druhé, rozvoj empatie, zmírnění ostýchavosti, podpora v komunikaci s dospělými ale i se svými vrstevníky, odbourání zbytečného strachu).
- Zvýšení motivace k učení, vytvoření lepšího prostředí ve třídě.

4 Závěr

- Cílem práce bylo poukázat na možnosti využití interakce psa a dítěte v předškolních zařízeních a na prvním stupni základních škol v ČR.
- Pro děti, neohledě na to, zda se jedná o jedince zdravého či nikoliv, má pes zvláštní význam. Většina dětí vnímá psa jako nekritického společníka a přítele, jež jim poskytuje pocit bezpečí. Ze studií zmíněných v této bakalářské práci vyplývá, že přítomnost psa má pozitivní vliv na motorické, emocionální, sociální a kognitivní schopnosti. Výzkumy bylo zjištěno, že děti zvládají nejpřesněji zopakovat daný úkon, právě když je cvik nejprve předveden živým psem. U hyperaktivních jedinců dochází při kontaktu se zvířetem k tlumení agresivity a ke zklidnění. Naopak ostýchavým dětem dodává pocit jistoty a podněcuje je k interakci s ostatními. Navíc péče o zvíře podporuje pocit zodpovědnosti za druhé. Vztah dítěte a psa rozvíjí empatii a navrácí děti ke kontaktu s přírodou.
- Uvedený výčet mateřských a základních škol v ČR, na nichž probíhal návštěvní program s canisterapeutickým psem, vypovídá o tom, že je kontakt se psem všeobecně vítán a podporován. Jedná se převážně o doprovodné aktivity, v rámci nichž jsou děti obeznámeny o tom, co je to canisterapie a co obnáší vycvičit psa vhodného pro dané aktivity. Dále se zaměřují na bezpečné zacházení se zvířaty. To je nezbytně důležité pro bezpečný průběh setkání a to jak ze strany dětí, tak ze strany psa. Canisterapeutický pes by měl být na takové zacházení zvyklý. To neznamená, že by mu určité situace nemohly být nepříjemné. Je proto vhodné těmto situacím předcházet.
- Tyto poznatky a zkušenosti lze uplatnit i v prostředí základní školy, kde pes vystupuje jako katalyzátor pro komunikaci s učitelem a se svými vrstevníky. Budování dobrých vztahů ve třídě je zásadní pro další rozvoj dítěte. Při negativním vztahu k učení nebo škole dochází ke zhoršení prospěchu, což může vést například k předčasnému ukončení školní docházky. Interakce se psem tak motivuje děti, aby se zapojily do dané aktivity a komunikovaly s ostatními. Setkání se zvířetem může být zaměřeno i na rozvoj čtení. Díky tomu, že je dítě v přítomnosti zvířete klidnější, je schopné číst plynuleji a nahlas.
- Tato bakalářská práce nabízí ucelený pohled na interakci psa s dětmi. Tento souhrn by mohl sloužit začínajícím canisterapeutům, ale i stávajícím pedagogům, pro ucelení a rozšíření informací o tom, co je to canisterapie a jaké přínosy má zejména u dětí. Dále poskytuje informace týkající se vytvoření bezpečného prostředí při kontaktu se zvířetem. Toho lze využít nejen během canisterapie ale také v rodinách, kde je pes domácím mazlíčkem.

5 Literatura

- Allen K. 2003. Are Pets a Healthy Pleasure? The Influence of Pets on Blood Pressure. *Current Directions in Psychological Science* **12**:236–239.
- Audrestch HM, Whelan CT, Grice D, Asher L, England GC, Freeman SL. 2015. Recognizing the value of assistance dogs in society. *Disability and Health Journal* **8**:469–474.
- Axelsson E, et al. 2013. The genomic signature of dog domestication reveals adaptation to a starch-rich diet. *Nature* **495**:360–364.
- Baker JA. 2006. Contribution of Teacher-Child Relationships to Positive School Adjustment during Elementary School. *Journal of School Psychology* **44**:211–229.
- Banks MR, Willoughby LM, Banks WA. 2008. Animal-Assisted Therapy and Loneliness in Nursing Homes: Use of Robotic versus Living Dogs. *Journal of the American Medical Directors Association* **9**:173–177.
- Beetz A. 2013. Socio-emotional correlates of a schooldog-teacher-team in the classroom. *Frontiers in Psychology* **4**:886.
- Bennett PC, Rohlf VI. 2007. Owner-companion dog interactions: Relationships between demographic variables, potentially problematic behaviours, training engagement and shared activities. *Applied Animal Behaviour Science* **102**:65–84.
- Bergman L. 2006. Ensuring a behaviorally healthy pet-child relationship. *Veterinary Medicine* **101**:670–682.
- Betlachová M, Uhlíř P, Kuchařová Z. 2015. Canis therapy and its use in rehabilitation. *Rehabilitace a Fyzikální Lékařství* **22**:14–21.
- Boyer W. 2013. Using Interactions Between Children and Companion Animals to Build Skills in Self-Regulation and Emotion Regulation. Pages 33–47 in Jalongo MR, editor. *Teaching Compassion: Humane Education in Early Childhood*. Springer Science, Netherland.
- Brelsford VL, Meints K, Gee Nr, Pfeffer K. 2017. Animal-Assisted Interventions in the Classroom— A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* **14**:669.
- Cobb ML, Iskandarani K, Chinchilli VM, Dreschel NA. 2016. A systematic review and meta-analysis of salivary cortisol measurement in domestic canines. *Domestic Animal Endocrinology* **57**:31–42.
- Collins DM, Fitzgerald SG, Sachs-Ericsson N, Scherer M, Cooper RA, Boninger ML. 2006. Psychosocial well-being and community participation of service dog partners. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology* **1**:41–48.
- DeYoung SE, Farmer AK, Callaro Z, Naar S. 2020. Disaster Preparedness among Service Dog Puppy- Raisers (Human Subject Sample). *Animals* **10**:246.

- Diederich C, Giffroy JM. 2006. Behavioural testing in dogs: A review of methodology in search for standardisation. *Applied Animal Behaviour Science* **97**:51–72.
- Dietz WH. 2004. The Effects of Physical Activity on Obesity. *Quest* **56**:1–11.
- Dimitrijević I. 2009. ANIMAL-ASSISTED THERAPY – A NEW TREND IN THE TREATMENT OF CHILDREN AND ADDULTS. *Psychiatria Danubina* **21**:236–241.
- Eaton-Stull Y, Flynn B. 2015. Animal-assisted crisis response. Pages 599–606 In Yeager KR, Roberts AR, editors. *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research*. Fourth edition. Oxford University Press, New York.
- Endenburg N, Lith HA van. 2011. The influence of animals on the development of children. *The Veterinary Journal* **190**:208–214.
- Ernst L. 2014. Animal-Assisted Therapy: An Exploration of Its History, Healing Benefits, and How Skilled Nursing Facilities Can Set Up Programs. *Annals of Long-Term Care* **22**:27–32.
- Esposito L, McCune S, Griffin JA, Maholmes V. 2011. Directions in Human-Animal Interaction Research: Child Development, Health, and Therapeutic Interventions. *Child Development Perspectives* **5**:205–211.
- Esteves SW, Stokes T. 2008. Social Effects of a Dog's Presence on Children with Disabilities. *Anthrozoös* **21**:5–15.
- Fine AH, Beck A. 2010. Understanding our kinship with animals: input for health care professionals interested in the human/animal bond. Pages 179–208 in Fine AH, editor. *Handbook on Animal-Assisted Therapy*, Third edition. Academic Press, San Diego.
- Foreman A, Glenn M, Meade B, Wirth O. 2017. Dogs in the Workplace: A Review of the Benefits and Potential Challenges. *International Journal of Environmental Research and Public Health* **14**:498.
- Friesen L. 2010. Exploring Animal-Assisted Programs with Children in School and Therapeutic Contexts. *Early Childhood Education Journal* **37**: 261–267.
- Furst G. 2006. Prison-Based Animal Programs. *The Prison Journal* **86**:407–430.
- Gácsi M, Szakadát S, Miklósi Á. 2013. Assistance dogs provide a useful behavioral model to enrich communicative skills of assistance robots. *Frontiers in Psychology* **4**:971.
- Galibert F, Quignon P, Hitte C, André C. 2011. Toward understanding dog evolutionary and domestication history. *Comptes Rendus Biologies* **334**:190–196.
- Gee NR, Gould JK, Swanson CC, Wagner AK. 2012. Preschoolers Categorize Animate Objects Better in the Presence of a Dog. *Anthrozoös* **25**:187–198.
- Gee NR, Griffin JA, McCardle P. 2017. Human–Animal Interaction Research in School Settings: Current Knowledge and Future Directions. *AERA Open* **3**:1–9.

- Gee NR, Harris SL, Johnson KL. 2007. The Role of Therapy Dogs in Speed and Accuracy to Complete Motor Skills Tasks for Preschool Children. *Anthrozoös* **20**:375–386.
- Gee NR, Sherlock TR, Bennett EA, Harris SL. 2009. Preschoolers' Adherence to Instructions as a Function of Presence of a Dog and Motor Skills Task. *Anthrozoös* **22**:267–276.
- Geisler AM. 2004. Companion animals in palliative care: Stories from the bedside. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine* **21**:285–288.
- Glenk LM, Kothgassner OD, Stetina BU, Palme R, Kepplinger B, Baran H. 2014. Salivary cortisol and behavior in therapy dogs during animal-assisted interventions: A pilot study. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research* **9**:98–106.
- Glenk LM. 2017. Current Perspectives on Therapy Dog Welfare in Animal-Assisted Interventions. *Animals* **7**:7.
- Gompper ME. 2014. The dog-human-wildlife interface: Assessing the scope of the problem. Pages 9–54 in Gompeer ME, editor. *Free-Ranging Dogs and Wildlife Conservation*. Oxford University Press, Oxford.
- Granados AC, Agís IF. 2011. Why Children With Special Needs Feel Better with Hippotherapy Sessions: A Conceptual Review. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine* **17**:191–197.
- Grandin T, Johnson C. 2009. *Animals make us human: Creating the best life for animals*. Houghton Mifflin Harcourt. Houghton-Mifflin Harcourt, New York.
- Greenberg, MT. 2010. School-based prevention: current status and future challenges. *Effective Education* **2**:27–52.
- Hare B, Tomasello M. 2005. Human-like social skills in dogs? *Trends in Cognitive Sciences* **9**:439–444.
- Hatch A. 2007. The View from All Fours: A Look at an Animal-Assisted Activity Program from the Animals' Perspective. *Anthrozoös* **20**:37–50.
- Hergovich A, Monshi B, Semmler G, Zieglmayer V. 2002. The effects of the presence of a dog in the classroom. *Anthrozoös* **15**:37–50.
- Holozarová V, Dvořáčková D. 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Grada, České Budějovice.
- Haupt KA, Goodwin D, Uchida Y, Baranyiová E, Fatjó J, Kakuma Y. 2007. Proceedings of a workshop to identify dog welfare issues in the US, Japan, Czech Republic, Spain and the UK. *Applied Animal Behaviour Science* **106**:221–233.
- Cheang S. 2006. Women, Pets, and Imperialism: The British Pekingese Dog and Nostalgia for Old China. *The Journal of British Studies* **45**:359–387.
- Chur-Hansen A, McArthur M, Winefield H, Hanieh E, Hazel S. 2014. Animal-Assisted Interventions in Children's Hospitals: A Critical Review of the Literature. *Anthrozoös* **27**:5–18.

- Ikram S. 2005. Divine creatures. Animal mummies in ancient Egypt. American University of Cairo Press, New York.
- Jalongo MR. 2006. On Behalf of Children. *Early Childhood Education Journal* **33**:289–292.
- Jalongo MR. 2008. Beyond a Pets Theme: Teaching Young Children to Interact Safely with Dogs. *Early Childhood Education Journal* **36**:39–45.
- Jones LH. 1964. Spontaneous Release by Positioning **1**:109–116.
- Kalinová V. 2006. Canistherapy as supporting rehabilitation method in Czech Republic. *Journal of Health Sciences Management and Public Health* **7**:261-271.
- Kellnerová D. 2013. Chov zvířat ve školách. Lipka - školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Brno.
- Kim O, Hong S, Lee H, Chung Y, Lee S. 2015. Animal Assisted Intervention for Rehabilitation Therapy and Psychotherapy. Pages 147–161 in Saad M, editor. *Complementary Therapies for the Body, Mind and Soul*. InTech, Rijeka.
- King NJ, Muris P, Ollendick TH. 2005. Childhood Fears and Phobias: Assessment and Treatment. *Child and Adolescent Mental Health* **10**:50–56.
- Kirnan J, Siminerio S, Wong Z 2015. The Impact of a Therapy Dog Program on Children's Reading Skills and Attitudes toward Reading. *Early Childhood Education Journal* **44**:637–651.
- Kotrschal K, Ortbauer B. 2003. Behavioral effects of the presence of a dog in a classroom. *Anthrozoös* **16**:147–159.
- Krawczyk M. 2016. Caring for Patients with Service Dogs: Information for Healthcare Providers. *Online Journal of issues in nursing* **22**:7.
- Lang ME, Klassen T. 2005. Dog bites in Canadian children: A five-year review of severity and emergency department management. *Canadian Journal of Emergency Medicine* **7**:309–314.
- Lenihan D, McCobb E, Diurba A, Linder D, Freeman L. 2016. Measuring the Effects of Reading Assistance Dogs on Reading Ability and Attitudes in Elementary Schoolchildren. *Journal of Research in Childhood Education* **30**:252–259.
- Lescureux N, Linnell JDC. 2014. Warring brothers: The complex interactions between wolves (*Canis lupus*) and dogs (*Canis familiaris*) in a conservation context. *Biological Conservation* **171**:232–245.
- Lind AK, Hydbring-Sandberg E, Forkman B, Keeling LJ. 2017. Assessing stress in dogs during a visit to the veterinary clinic: Correlations between dog behavior in standardized tests and assessments by veterinary staff and owners. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research* **17**:24–31.

- Lynch KB, Geller SR, Schmidt MG. 2004. Multi-Year Evaluation of the Effectiveness of a Resilience-Based Prevention Program for Young Children. *The Journal of Primary Prevention* **24**:335–353.
- Macauley BL. 2006. Animal-assisted therapy for persons with aphasia: A pilot study. *The Journal of Rehabilitation Research and Development* **43**:357–366.
- Marinelli L, Normando S, Siliprandi C, Salvadoretti M, Mongillo P. 2009. Dog assisted interventions in a specialized centre and potential concerns for animal welfare. *Veterinary Research Communications* **33**:93–95.
- Mariti C, Gazzano A, Moore JL, Baragli P, Chelli L, Sighieri C. 2012. Perception of dogs' stress by their owners. *Journal of Veterinary Behavior* **7**:213–219.
- McNicholas J, Collis GM. 2001. Children's representations of pets in their social networks. *Child: Care, Health and Development* **27**:279–294.
- Mellor D. 2016. Updating Animal Welfare Thinking: Moving beyond the "Five Freedoms" towards "A Life Worth Living". *Animals* **6**:21.
- Melson GF, Kahn PH Jr, Beck A, Friedman B. 2009. Robotic Pets in Human Lives: Implications for the Human-Animal Bond and for Human Relationships with Personified Technologies. *Journal of Social Issues* **65**:545–567.
- Merçon-Vargas EA, Lima RFF, Rosa EM, Tudge J. 2020. Processing Proximal Processes: What Bronfenbrenner Meant, What He Didn't Mean, and What He Should Have Meant. *Journal of Family Theory & Review* **12**:321–334.
- Montolio MM, Javier SP. 2019. Animal-Assisted Therapy in the Residential Treatment of Dual Pathology. *International Journal of Environmental Research and Public Health* **17**:120.
- Morrison ML. 2007. Health Benefits of Animal-Assisted Interventions. *Complementary Health Practice Review* **12**:51–62.
- Müller O. 2014. *Terapie ve speciální pedagogice*. Grada, Praha.
- Nimer J, Lundahl B. 2007. Animal-Assisted Therapy: A Meta-Analysis. *Anthrozoös* **20**:225–238.
- O'Haire ME, McKenzie SJ, McCune S, Slaughter V. 2014. Effects of Classroom Animal-Assisted Activities on Social Functioning in Children with Autism Spectrum Disorder. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine* **20**:162–168.
- Parenti L, Foreman A, Meade BJ, Wirth O. 2013. A revised taxonomy of assistance animals. *Journal of Rehabilitation Research and Development* **50**:745–756.
- Poslanecká sněmovna parlamentu České Republiky. 2020. Sněmovní tisk 833/0, část č. ½ Návrh zákona o některých právech osob se zdravotním postižením, kteří využívají doprovodu psa. Česká Republika. 833/0.
- Prothmann A, Bienert M, Ettrich C. 2006. Dogs in child psychotherapy: Effects on state of mind. *Anthrozoös* **19**:265–277.

- Reynolds JA, Rabschutz L. 2011. Studying for Exams Just Got More Relaxing—Animal-Assisted Activities at the University of Connecticut Library. *College & Undergraduate Libraries* **18**:359–367.
- Rintala DH, Matamoros R, Seitz LL. 2008. Effects of assistance dogs on persons with mobility or hearing impairments: a pilot study. *Journal of Rehabilitation Research and Development* **45**:489–503.
- Rudasill KM, Reio TG, Stipanovic N, Taylor JE. 2010. A longitudinal study of student–teacher relationship quality, difficult temperament, and risky behavior from childhood to early adolescence. *Journal of School Psychology* **48**:389–412.
- Serpell JA. 2010. Animal-assisted interventions in historical perspective. Pages 17–32 in Fine AH, editor. *Handbook on Animal-Assisted Therapy*, Second edition. Academic Press, San Diego.
- Schalamon J, Ainoedhofer H, Singer G, Petnehazy T, Mayr J, Kiss K, Höllwarth ME. 2006. Analysis of Dog Bites in Children Who Are Younger Than 17 Years. *PEDIATRICS* **117**:374–379.
- Schilder MB, Borg JAM van der. 2004. Training dogs with help of the shock collar: short and long term behavioural effects. *Applied Animal Behaviour Science* **85**:319–334.
- Schwebel D, Li P, McClure L, Severson J. 2016. Evaluating a Website to Teach Children Safety with Dogs: A Randomized Controlled Trial. *International Journal of Environmental Research and Public Health* **13**:1198.
- Schwebel DC, Morrongiello BA, Davis AL, Stewart J, Bell M. 2011. The Blue Dog: Evaluation of an Interactive Software Program to Teach Young Children How to Interact Safely With Dogs. *Journal of Pediatric Psychology* **37**:272–281.
- Součková M. 2021. *Zoorehabilitace ve školství [Závěrečná práce]*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha.
- Starling M, Branson N, Cody D, McGreevy P. 2013. Conceptualising the Impact of Arousal and Affective State on Training Outcomes of Operant Conditioning. *Animals* **3**:300–317.
- Stork S, Sanders SW. 2008. Physical Education in Early Childhood. *The Elementary School Journal* **108**:197–206.
- Svobodová I, Tichá V. 2008. ZOONÓZY & ZOOTERAPIE. *Kontakt* **10**:113-115.
- Szecsí T, Barbero M, Campo AD, Toledo M. 2010. Teaching Strategies: Teaching Respect, Responsibility, and Kindness through Dog Safety Lessons. *Childhood Education* **87**:125–128.
- Tedeschi P, Fitchett J, Molidor CE. 2005. The Incorporation of Animal-Assisted Interventions in Social Work Education. *Journal of Family Social Work* **9**:59–77.
- Thakkar TK, Naik SN, Dixit UB. 2020. Assessment of dental anxiety in children between 5 and 10 years of age in the presence of a therapy dog: a randomized controlled clinical study.

European Archives of Paediatric Dentistry. Original Scientific Article DOI: 10.1007/s40368-020-00583-1

- Tissen I, Hergovich A, Spiel C. 2007. School-Based Social Training with and without Dogs: Evaluation of Their Effectiveness. *Anthrozoös* **20**:365–373.
- Trost SG, Fees B, Dzewaltowski D. 2008. Feasibility and Efficacy of a “Move and Learn” Physical Activity Curriculum in Preschool Children. *Journal of Physical Activity and Health* **5**:88–103.
- VanFleet R, Fine AH, O’Callaghan D, Mackintosh T, Gimeno J. 2015. Application of Animal-Assisted Interventions in Professional Settings: An Overview of Alternatives. Pages 157–177 in Fine AH, editor. *Handbook on Animal-Assisted Therapy*. Fourth edition. Academic Press, San Diego.
- Velde BP, Cipriani J, Fisher G. 2005. Resident and therapist views of animal-assisted therapy: Implications for occupational therapy practice. *Australian Occupational Therapy Journal* **52**:43–50.
- Walsh F. 2009. Human-Animal Bonds I: The Relational Significance of Companion Animals. *Family Process* **48**:462–480.
- Wedl M, Kotrschal K. 2009. Social and individual components of animal contact in preschool children. *Anthrozoös* **22**:383–396.
- Weiss E. 2002. Selecting Shelter Dogs for Service Dog Training. *Journal of Applied Animal Welfare Science* **5**:43–62.
- Whitmarsh L. 2005. The Benefits of Guide Dog Ownership. *Visual Impairment Research* **7**:27–42.
- Wilson F, Dwyer F, Bennett PC. 2003. Prevention of dog bites: Evaluation of a brief educational intervention program for preschool children. *Journal of Community Psychology* **31**:75–86.
- Wohlfarth R, Mutschler B, Beetz A, Kreuser F, Korsten-Reck U. 2013. Dogs motivate obese children for physical activity: key elements of a motivational theory of animal-assisted interventions. *Frontiers in Psychology* **4**:796.
- Yamamoto M, Lopez MT, Hart LA. 2015. Registrations of Assistance Dogs in California for Identification Tags: 1999–2012. *PLoS ONE* **10** (e0132820) DOI:10.1371/journal.pone.0132820.
- Zenithson YNg, Pierce BJ, Otto CM, Buechner-Maxwell VA, Siracusa C, Werre SR. 2014. The effect of dog–human interaction on cortisol and behavior in registered animal-assisted activity dogs. *Applied Animal Behaviour Science* **159**:69–81.

Internetové zdroje:

- ANIMAL THERAPY. 2021. Zkušební řád CT zkoušky /pes/. Animaltherapy. Available from <http://www.animaltherapy.cz/index.php?nid=12893&lid=cs&oid=3718555> (accessed April 2021).
- ANITERA o.p.s. 2009. Zkušební řád pro testování canisterapeutických psů společnosti Anitera o.p.s. Anitera o.p.s., Praha. Available from <http://www.animoterapie.cz/canisterapie/zkusebni-rad.htm> (accessed April 2021).
- Assistance Dogs International. 2014. Looking for an Assistance Dog. Assistance Dogs International. Available from <https://assistancedogsinternational.org/main/looking-for-an-assistance-dog/> (accessed February 2021).
- Brabcová J. 2019. Výroční zpráva 2018–2019. MŠ Osvobození, Cheb. Available from <https://www.msosvobozeni.cz/vyrocnizprava-2018-2019/> (accessed April 2021).
- Collin A. 2018. Medieval Canines: How Did the People of the Middle Ages Treat Their Dogs? HISTORYHIT. Available from <https://www.historyhit.com/medieval-canines-how-did-the-people-of-the-middle-ages-treat-their-dogs/> (accessed February 2021).
- Hašová B. 2013. Canisterapie. ARNICANIS, Police. Available from <https://www.arnicanis.cz/canisterapie/> (accessed April 2021).
- Havránková L. 2020. Canisterapie v SD. ZŠ MILÍN, Příbram. Available from <https://zsmilin.cz/skola/aktuality/canisterapie-v-sd> (accessed April 2021).
- Hercová M. 2019. Canisterapie. ZŠ Třebíč, Horka-Domky, Třebíč. Available from <https://www.zsvaclav.cz/skolni-rok-2018-2019/skolni-druzina/4653-canisterapie> (accessed April 2021).
- Holmanová M, Hanáková L. 2018. Výroční zpráva 2018. Nadační fond CANISTERAPIE. Available from <http://www.nf-canisterapie.cz/kdojsme.html> (accessed April 2021).
- Malchárková R. 2019. „PES PŘÍTEL ČLOVĚKA“ ANEB SETKÁNÍ S CANISTERAPEUTICKÝMI PSY V MATEŘSKÉ ŠKOLE. ZŠ a MŠ Sudice, Sudice. Available from <https://www.skolasudice.cz/2019/10/pes-pritel-cloveka-aneb-setkani-s-canisterapeutickymi-psy-v-materske-skole> (accessed April 2021).
- Michnová L. 2020. Canisterapie ve školní družině. ZŠ Bruntál, Školní 2. Available from <https://www.zspetrin.cz/index.php/skolni-druzina-a-skolni-klub/1638-canisterapie-ve-skolni-druzine> (accessed April 2021).
- MŠ Bechlín. 2019. Canisterapie. Základní škola a Mateřská škola Bechlíně, Bechlín. Available from <https://www.skola-bechlin.cz/materska-skola/fotogalerie-ms-bechlin-1/rok-2019-2020-1/canisterapie-585cs.html> (accessed April 2021).
- MŠ Břeclav. 2019. FOTOGALERIE MŠ – CANISTERAPIE. Základní škola a Mateřská škola Břeclav, Břeclav. Available from <https://kptnalepky.cz/materska-skola/fotogalerie-ms/category/608-canisterapie> (accessed April 2021).

- MŠ Fulnek. 2020. Canisterapie. Základní škola a mateřská škola T. G. Masaryka Fulnek, Fulnek. Available from <http://www.fulnek.cz/canisterapie/ds-1678/p1=16542> (accessed April 2021).
- MŠ Kometka. 2021. Canisterapie. MŠ Kometka, Brno. Available from <https://mskometka.cz/2021/01/22/canisterapie/> (accessed April 2021).
- MŠ MONTE. 2017. Canisterapie v mateřské školce MONTE. Základní škola a mateřská škola Montessori, Ostrava. Available from <https://www.montessori-ms.cz/canisterapie-v-nasi-materske-skole/> (accessed April 2021).
- MŠ Nikolčice. 2015. Canisterapie v MŠ Nikolčice. Základní škola a Mateřská škola Nikolčice, Nikolčice. Available from <https://www.zsnikolcice.cz/materska-skola-nikolcice/fotogalerie/2014-2015/canisterapie-v-ms-nikolcice-2022015-470cs.html> (accessed April 2021).
- MŠ Plzeň. 2019. Canisterapie. Soukromá mateřská škola Malý svět, Plzeň. Available from <https://www.ms-plzen.cz/canisterapie/> (accessed April 2019).
- MŠ v Jemnice. 2020. Canisterapie. MŠ Jemnice, Jemnice. Available from <http://www.msjemnice.cz/168-canisterapie> (accessed April 2021).
- MŠ Volyně. 2018. Canisterapie ve školce. MŠ Volyně, Volyně. Available from https://www.msvolyne.cz/vismo/galerie2.asp?id_org=400118&id_galerie=1106&n=canisterapie%2Dve%2Dskolce&p1=68 (accessed April 2021).
- MŠ Želechovice. 2020. Canisterapie. Mateřská škola Želechovice nad Dřevnicí, Želechovice nad Dřevnicí. Available from <https://www.mszelechovice.cz/2020/09/23/canisterapie-2/> (accessed April 2021).
- Mudrlová D. 2017. Čtení s asistenčním psem. Obec Nížkovice, Nížkovice. Available from <https://nizkovice.cz/clanky/cteni-s-asistencnim-psem/> (accessed from April 2021).
- Petrová H. 2010. Canisterapie ve školce. MŠ Kaplická, Praha. Available from <https://www.ksidlisti.cz/mskp/akce-2/canisterapie-ve-skolce> (accessed April 2021).
- Pomocné tlapyky o.p.s. 2020. CANISTERAPIE. Pomocné tlapyky o.p.s, Plzeň. Available from <https://www.pomocnetlapyky.cz/nase-sluzby/canisterapie> (accessed April 2021).
- Sekyrková K. 2020. Čteme pejskům pro rodiče s dětmi. Královédvorský, Dvůr Králové nad Labem. Available from <https://www.kralovedvorsko.cz/cteme-pejskum-pro-rodice-s-detmi.html> (accessed April 2021).
- Stewart LA, Chang CY, Parker LK, Grubbs N. 2016. Animal-assisted therapy in counseling competencies. American Counseling Association, Alexandria. Available from https://www.counseling.org/docs/default-source/competencies/animal-assisted-therapy-competencies-june-2016.pdf?sfvrsn=c469472c_14 (accessed April 2021).

- SVS. 2020. Vzteklna – problematika vztekliny a její výskyt v České republice. Státní veterinární správa ČR. Available from <https://www.svscr.cz/zdravi-zvirat/vzteklina/> (accessed April 2021).
- Školička Domeček. 2014. CANISTERAPIE VE ŠKOLIČCE. Mateřská škola a jesle Domeček, Praha. Available from <http://skolicka-domecek.cz/novinky/kamarad-nebo-selma/> (accessed April 2021).
- Uhlík V. 2019. Canisterapie v ŠD. Základní škola Cheb, Matěje Kopeckého, Cheb. Available from <https://www.5zscheb.cz/skolni-druzina/z-cinnosti-skolni-druziny/990-canisterapie> (accessed April 2021).
- ZŠ a MŠ Nezdenice. 2018. Ukázková hodina canisterapie v MŠ. Základní škola a mateřská škola Nezdenice, Ostrava. Available from <http://www.zsnezdenice.cz/11142/ukazkova-hodina-canisterapie-v-ms/> (accessed April 2021).
- ZŠ a MŠ Osová Bítýška. 2019. Canisterapie. ZŠ a MŠ Osová Bítýška, Osová Bítýška. Available from <https://www.zsob.cz/druzina/aktualne-z-druziny/363-canisterapie> (accessed April 2021)
- ZŠ a MŠ Písečná. 2020. Canisterapie. ZŠ a MŠ Písečná, Písečná. Available from <https://zsmispisecne.cz/projektovy-den-canisterapie/> (accessed April 2021).
- ZŠ Pozlovice. 2016. CANISTERAPIE VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ. ZŠ Pozlovice, Luhačovice. Available from <https://www.zspozlovice.cz/2016/03/canisterapie-ve-skolni-druzine/> (accessed April 2021).

6 Seznam použitých zkratk

- AAA – Animal-Assisted Activity – Akivity se asistence zvířat
- AAE – Animal-Assisted Education – Vzdělávání za účasti zvířat
- AAI – Animal-Assisted Intervention – Intervence člověka se zvířetem
- AAT – Animal-Assisted Therapy – Terapie za účasti zvířat
- ADI – Assistance Dogs International – Mezinárodní organizace asistenčních psů
- HAI – Human Animal Interaction – Interakce zvířat a lidí
- IGDF – International Guide Dog Federation – Mezinárodní federace vodících psů
- KV – kohoutková výška
- MŠ – mateřská škola
- ZŠ – základní škola

Seznam Tabulek

Tabulka 1: Souhrn zkušebních řádů pro canisterapeutický zkoušky u organizací Pomocné tlapky o.p.s. (2020), ANITERA o.p.s. (2009) a Animal Therapy (2021).	10
Tabulka 2: Kritéria pro přípuštění ke zkoušce podle velikosti psa dle Animal therapy (2021).	11

Seznam Obrázků

Obrázek 1: Canisterapie v MŠ – autor Lenka Pokorná	19
Obrázek 2: Canisterapie v MŠ – autor Lenka Pokorná	20
Obrázek 3: Canisterapie v MŠ Donovalská – autor Ing. et Ing. Michaela Součková	20
Obrázek 4: Ukázka canisterapie na ZŠ – foto archiv Kateřina Preusslerová (spolek Animal Therapy).....	25
Obrázek 5: Ukázka canisterapie na ZŠ – foto archiv Kateřina Preusslerová (spolek Animal Therapy).....	25